

KOLUMNA

Dr. Martin Premk
Neenakost zgodovine

STRAN 3

KOLUMNA

Jože Poglajen
Nagajivi škratki in princesa

STRAN 5

GLEDALIŠČE

Mini teater in AGRTF
Balada o trobenti in oblaku

STRAN 13

AKTUALNO *Javno pismo*

Glasovanje Slovenije o resoluciji OZN

*Predsednica Republike Slovenije
Predsednik Vlade Republike Slovenije
Predsednica Državnega zbora Republike Slovenije
Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve*

Spoštovani!

Na zasedanju 3. odbora Generalne skupščine OZN, ki je bilo 11. novembra, je bil obravnavan osnutek resolucije »Boj proti povečevanju nacizma, neonacizma in drugih praks, ki prispevajo k razpihovanju sodobnih oblik rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije in sorodnih nestrpnosti« (v nadaljevanju: osnutek resolucije). Kot je znano, je bil osnutek resolucije sprejet z glasovi 116 držav, 54 glasov je bilo proti, 11 vzdržanih – in to skupaj z amandmajem, s katerim se je izrazila zaskrbljenost, da je »Ruska federacija skušala upravičiti svojo agresijo proti Ukrajini na podlagi domnevne odprave neonacizma« ter da »uporaba neonacizma za opravičevanje ozemeljske agresije resno spodbujata resnične poskuse boja proti neonacizmu«. Proti sprejemu osnutka resolucije je bila tudi Slovenija, v preteklosti se je sicer v enakih primerih vzdržala!

Pišemo vam, ker smo dobili številne negativne odzive iz združenj ZZB in članov ZZB na to glasovanje po »diktatu iz Bruslja in Washingtona« in je »pljunek na grobove padlih partizanov in umrlih v uničevalnih taboriščih«.

V ZZB imamo jasna in javno znana stališča, zapisana tudi v Spomenici ob 80. obletnici ustanovitve OF (2021), o pomenu ohranjanja in negovanja zgodovinskega kolektivnega spomina na vse gorje, ki sta ga povzročala Slovincem fašizem in nacizem po koncu prve svetovne vojne in med drugo svetovno vojno. Brez narodnoosvobodilnega boja in zmagovite protifašistične in protinacistične koalicije ne bi bilo temeljev za samostojno državo Slovenijo. Opozarjamo na nevarnosti neofašizma in pomembnost dejavnega upiranja pojavnim oblikam zgodovinskega revizionizma.

Vse preveč je tudi v našem okolju prisotno »pozabljanje« na protifašistične temelje naše države, na pomen zmage nad fašizmom in nacizmom v drugi svetovni vojni.

Ocenjujemo, da glasovanje proti takim dokumentom, kot je osnutek resolucije, pomeni tudi nesprejemljivo moralno in politično odrekanje pravice do lastne avtonomne politične države, utemeljene na naših lastnih zgodovinskih izkušnjah, vrednotah in načelih, ki so ne nazadnje vtakane tudi v temelje OZN in podleganje pritiskom, oportunistični enotnosti ter vazalstvu geostrateških interesov drugih, velikih.

Ni sprejemljiv in opravičljiv razlog za nas in po našem prepričanju

tudi ne za druge članice nekdanje protifašistične in protinacistične koalicije, za države, ki so na lastni koži občutile vse gorje nacizma in fašizma ter okupacije med drugo svetovno vojno, da zavračamo osnutek resolucije zgolj zato, ker jo je predlagala Ruska federacija. Nikakor ne bi smeli mešati sicer vsega obsojanja vredne agresije RF na Ukrajino in z njo opravičevati zavračanja osnutka resolucije. Vendar moramo razmejiti svoja nedvoumno jasna stališča od ohranjanja zgodovinskega spomina na naše sodelovanje v veliki zavezniški koaliciji med drugo svetovno vojno, katere del je bila tudi takratna Sovjetska zveza s svojo Rdečo armado. Po prejšnjem ohranjanju spoštljivega spomina na takratno sodelovanje na slovenskih tleh in padle pripadnike Rdeče armade smo zdaj priče hipokriziji, ko drža-

Brez narodnoosvobodilnega boja in zmagovite protifašistične in protinacistične koalicije ne bi bilo temeljev za samostojno državo Slovenijo.

ve, ki so bile del takratne velike koalicije, in tudi vrsta drugih zanikanj enega od zgodovinskih temeljev.

Zanikanje dejstev in opozoril o ponovni praksi fašistične kulture, fašistoidnih tendenc ter pojavov v mednarodnem okolju in posameznih državah, kar je ne nazadnje tudi v posmeh opozorilo generalnega sekretarja OZN, da »moramo okrepiti tudi boj proti ponovnemu obujanju neonacizma, belemu supremacizmu ter rasno in etično motiviranemu terorizmu« (Antonio Guterres, virtualno zasedanje Sveta ZN za človekove pravice, februar 2021).

Spoštovani, ob vsem povzetem ne moremo v ZZB z ničimer opravičevati zdrsa naše zunanje politike, ki po našem prepričanju krni naš ugled in našo na protifašizem temelječo državo.

Sprašujemo se, ali je bilo glasovanje zdras naše diplomacije in s čim je bila utemeljena ta nesprejemljiva odločitev za nasprotovanje osnutku resolucije v okviru OZN o »boju proti povečevanju nacizma, neonacizma in drugih praks, ki prispevajo k razpihovanju sodobnih oblik rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije in z njimi povezane nestrpnosti«.

Z vašim odgovorom bomo seznanili tudi naša združenja, saj se to pričakuje od nas in mene osebno. S spoštovanjem,
Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

AKTUALNO *Odprto pismo*

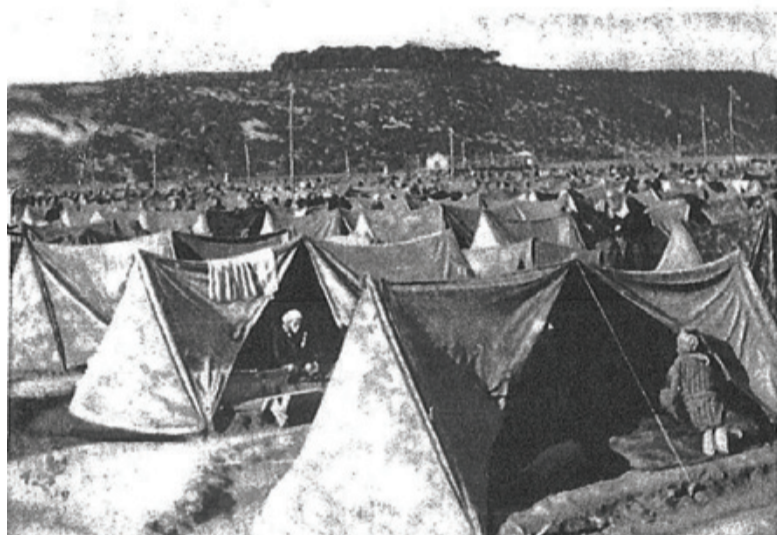
Odziv na neizglasovano pobudo

*Predsednica Republike Slovenije
Predsednik Vlade Republike Slovenije
Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve
Poslanske skupine*

Spoštovani!

Občinski svet v Gorici je 11. novembra 2024 z veliko večino (21 glasov proti, 11 za) zavrnil pobudo dela občinskih svetnikov, da goriška občina odvzame naziv častnega občana Benitu Mussoliniju, ki so mu ga podelili leta 1924, torej pred stotimi leti.

Prepričani smo, da Vam in tudi slovenski javnosti ni treba pojasnjevati, kakšna sta bila politika in ravnanje italijanskih fašističnih oblasti od leta 1922 pa vse do kapitulacije Italije leta 1943 do svojih državljancev, primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov. To ravnanje zgodovinarji opredeljujejo kot kulturni genocid. Tako Vam kot slovenski javnosti je prav tako znano ravnanje italijanskih okupacijskih oblasti v aprilu 1941 okupirani in 3. maja isto leto nelegalno priključeni tako

V fašističnem taborišču na Rabu je trpelo in umiralo na tisoče Slovencev

imenovani Ljubljanski pokrajini.

Manj znano je dogajanje med Mussolinijevima obiskoma v Gorici, torej v mestu, v katerem ostaja častni občan. Mussolini je Gorico prvič obiskal septembra 1938 v okviru večdnevne turneje po Primorski, saj je želel videti vsestranski razvoj ozemlja, ki ga je Italija

zasedla leta 1918 in nato leta 1920 priključila. Po Trstu je 20. septembra imel na Trstniku v Gorici pred večdesettisočglavo množico krajši govor, v katerem je poudaril italijanstvo Gorice, končal pa je z besedami: »Bodočnost je rodovitnim narodom zagotovljena: tisti, ki so da-

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DOGODKI *Kromberk, Nova Gorica*

Junak Mihajlo povezal dva naroda

Spominska slovesnost na kromberškem gradu je privabila številne obiskovalce.

Društvo prijateljstva Slovenije in Azerbajdzana je v sodelovanju z veleposlaništvom Azerbajdzana na Dunaju, mestno občino Nova

Gorica, Goriškim muzejem in skupino prijateljstva z Republiko Azerbajdzan v Državnem zboru RS na kromberškem gradu pripra-

vilo spominsko slovesnost ob 80. obletnici smrti največjega heroja Azerbajdzana in narodnega heroja

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Odziv na neizglasovano pobudo

nes mladi, bodo jutrišnji vojaki; italijanski vojaki, ki bodo imeli v rokah sončno zmago.«

Drugič je Mussolini obiskal Gorico v drugem letu vojne na slovenskih tleh, 31. julija 1942. Najprej se je sestel s poveljniki italijanske vojske v Sloveniji in na Hrvaškem in se z njimi posvetoval o protipartizanskem boju. Takrat je napreč na ozemlju Ljubljanske pokrajine in na priključenem območju Hrvaške potekala velika ofenziva italijanske okupatorske vojske, tako imenovana roška ofenziva, ki se je po številnih pobojih tudi civilnega prebivalstva, požganih vaseh in deportacijah lokalnega prebivalstva v novoustanovljeno koncentracijsko taborišče Kampor na Rabu končala šele 3. novembra istega leta. Na sestanku je Mussolini ugotavljal, da je bilo dotedanje italijansko ravnanje v okupiranih krajih naivno in da bo treba na partizanski teror odgovoriti z ognjem in mečem. Med drugim je izjavil: »V odnosih do Slovencev se je začelo novo obdobje, ki bo prikazalo Italijane kot ljudi, ki so za blagor domovine in prestiž njih oboroženih sil pripravljeni storiti vse.« In tudi ugotavljal: »To prebivalstvo nas ne bo nikdar ljubilo.«

Nato se je duče v spremstvu sekretarja fašistične stranke Alda Vidossionija pojavil na balkonu stavbe vojaškega poveljstva, pozdravil množico, ki se je zbrala na Trgu Cesareja Battistija, in imel kratek grozeč govor. Najprej je omenil epske napore v prvi svetovni vojni, zaradi katerih so se bregovi Soče in kraške vrtače za vedno priključile materi domovini. »Proti tistim pa, ki se tu in onstran stare meje še vedno predajajo bolnim sanjam, bodo uporabljeni, in

se že uporabljajo, neupogljivi zakoni Rima.« Ti so določali, da bodo sovražniki, ki ne bodo odložili orožja, popolnoma uničeni, njihovo imetje s hišami vred pa zavrano z zemljo.

Mussolini je v govoru omenil staro mejo. To je bila zanj meja med Italijo in Jugoslavijo, t. i. rapalska meja, iz leta 1920. Nova meja pa je bila zanj tista po 3. maju 1941, ko je izvedel (nelegalno) priključitev t. i. Ljubljanske pokrajine k Italiji, torej okupacijska meja med Kraljevino Italijo in tretjim rajhom. Bolne sanje pa so po njegovem sanjali tisti, ki so se borili za osvoboditev.

O tem je nazadnje podrobno pisal dr. Branko Marušič v članku O dveh Mussolinijevih obiskih na Primorskem, ki je objavljen v 49. številki revije Razpotja jeseni 2022 (https://razpotja.si/razpotja_article/o-dveh-mussolinijevih-obiskih-na-primorskem/):

Posthumno, leta 2004, je izšla tudi knjiga dokumentov avtorja Tona Ferenca z naslovom Neupogljivi zakon Rima : fašizem in osvobodilni boj primorskih Slovencev 1941-1943 : dokumenti = La legge inflessibile di Roma : il fascismo e la lotta di liberazione degli sloveni nella Venezia Giulia 1941-1943 : documenti.

Menimo, da je dolžnost Republike Slovenije in njenega vodstva, da Italijo pozove, da graditev dobrih odnosov med državama ne more temeljiti na enostranskem prikazovanju skupne zgodovine. Dobro sodelovanje z Italijo in Italijani ne pomeni, da moramo skloniti glavo in se ji podrediti.

S spoštovanjem
Marijan Kržman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

NADALJEVANJE S STRANI 1

Junak Mihajlo povezal dva naroda

Slovenije Mehdiya Husejnzadeha - Mihajla. Med udeleženci srečanja so bili tudi **Rovšan Sadigbajli**, azerbajdžanski veleposlanik v Avstriji, ki je odgovoren tudi za Slovenijo, poslanec v Državnem zboru RS, zgodovinar **dr. Martin Premk**, in novogoriški župan **Samo Turel**.

Udeleženci slovesnosti so si najprej ogledali izjemno zanimiv dokumentarni film *Imenovali so ga Mihajlo* režiserja Tahirja Alijeva, direktorja filmskega studia Nova Gorica v Bakuju, ki prikazuje življenjsko pot poznejšega heroja od služenja v nemški vojski do prihoda v Trst z elitno nemško posadko in prestopa med partizane. Film prav tako prikazuje kraje na Goriškem, kjer je deloval Mihajlo, in pogovore z ljudmi, ki so ga poznali. Naštete

Predsednik Društva prijateljstva Slovenije in Azerbajdzana Andrej Kompara

in prikazane so tudi njegove sabotažne akcije, ki jih je izvedel med nemškimi oficirji v Trstu in drugih krajih, do tega, ko so ga po vojni razglasili za narodnega heroja najprej Sovjetske zveze in Jugoslavije, nato pa Azerbajdzana in Slovenije.

Pozdravni nagovor ob spominski slovesnosti je imel predsednik društva **Andrej Kompara**, ki je podal nekaj zgodovinskih dejstev o Mihajlu in se dotaknil sodelovanja z Azerbajdžanom, predvsem pa veleposlaništvom na Dunaju. Novogoriški župan **Samo Turel** je še posebej poudaril, da ni nujno, da dobro sodelujemo s sosedi. Prav primer z Azerbajdžanom kaže na to, da lahko tudi oddaljeni kraji gradimo sodelovanje na pozitivnih osnovah. Za Slovence je Mihajlo dal srce, dal je celo svoje življenje, da smo se osvobodili nacifašizma. Zato moramo ohraniti vrednote prijateljstva in sožitja in na tem graditi sodelovanje.

Dr. Martin Premk je udeležence pozdravil v imenu državnega zbora. Na kratko je orisal dogajanje med drugo svetovno vojno, največjim spopadom v zgodovini človeštva,

Doprsni kip Mihajlu v Šempasu

ko se je 70 narodov in narodnosti skupaj borilo za svobodo in porazilo največje zlo – nacifašizem. Nikdar ne smemo pozabiti tega boja in ne brisati teh spominov. Nacifašizem še vedno dviga glavo, zgodovina se zlorablja za politične namene. Ne smemo pozabiti našega in azerbajdžanskega heroja.

Veleposlanik Sadigbajli je na preditev prišel iz Bakuja, kjer je sodeloval na podnebni konferenci. »Takšnega dogodka, ko se spominjamo našega največjega heroja, nisem smel zamuditi. Prišel sem s sporočilom: hvala vam. Za nas je pomembno, da ohranjamo spomin na našega sina Mihajla. To je posebna zgodba mladeniča iz Azerbajdzana, ki se je med drugo svetovno vojno boril na Goriškem. To je zgodba vseh Slovencev, ki so se borili za to, da sta Slovenija in Azerbajdžan danes suvereni samostojni državi. Partizani so dali velik prispevek k osvoboditvi in Slovenija je bila med zavezniki na pravi strani. Srečen sem, da je tudi Azerbajdžan prispeval k samostojnosti Slovenije.«

V nadaljevanju srečanja je Martin Premk podrobneje govoril o Mihajlu, ki je med drugo svetovno vojno na Primorskem sejal strah med Nemci. Povedal je tudi, da so ga po vojni obtožili izdajstva. Pri nas se je po vojni malo vedelo o Mihajlu, po letu 1948 pa smo prišli še v spor s Sovjetsko zvezo. V Sloveniji imamo v Šempasu pri Novi Gorici spomenik Mihajlu in zgodovinsko sobo, v Vitovljah, kjer je padel, pa spominsko ploščo. Pokopan je v Čepovanu na vaškem pokopališču. Največji azerbajdžanski heroj je dal življenje za Slovenijo in je tudi pokopan v Sloveniji. In takšnih primerov ni veliko.

Jani Alič

DOGODKI Spodnje Pirniče 80. obletnica smrti Franca Rozmana - Staneta

Udeleženci slovesnosti je pozdravil medvoški župan Nejc Smole.

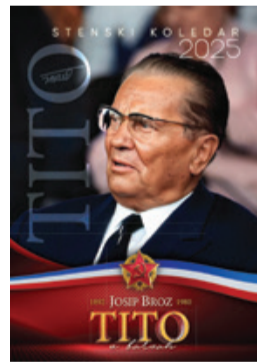
Pred rojstno hišo Franca Rozmana - Staneta v Spodnjih Pirničah je 7. novembra potekala slovesnost ob 80. obletnici njegove smrti. Prisotne sta nagovorila župan občina Medvode Nejc Smole in poslanec državnega zbora Martin Premk. V kulturnem programu, ki ga je zasnoval Emil Dolles, so sodelovali Partizanski pevski zbor, Zbor Sebrna jesen iz Pirnič, recitator Marko Sušnik, praporščaki Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, Spominska enota Franca Rozmana - Staneta iz Črnomlja, častna straža Slovenske vojske in voditeljica Jana Jenko. (<https://youtu.be/-6bEH35ttY0>)

Iztok Pipan

SPOROČILA Koledar za leto 2025

Josip Broz - Tito

Za leto 2025 bo na voljo stenski koledar Josip Broz - Tito. Koledar je v slovenskem jeziku, 12-listni in z naslovno stranjo. Mere koledarja so 43 x 31 cm. Fotografije so barvne in doslej NEOBJAVLJENE. Več informacij in naročila na e-naslov: mirko.draxler@t-2.net ali na telefonsko številko 041 681 086 (Mirko).

SPOROČILA ZB NOB Nova Gorica

Sklep sprejeli z obžalovanjem

Združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica z obžalovanjem sprejema sklep občinskega sveta Gorice, da se Benitu Mussoliniju ne odvzame naziv častnega občana mesta Gorica.

Zgodovina je jasno opredelila vlogo in početje fašističnega režima v 20. letih prejšnjega stoletja. To obdobje je še posebej boleče zarezalo v življenje primorskega prebivalstva.

Po drugi svetovni vojni sta si sosednji državi prizadevali za vzpostavitev prijateljskih vezi in postavitve novih temeljev sodelovanja. Še posebej sta si za to prizadevali in si še vedno mesti Nova Gorica in Gorica in tako jima je uspelo najti pot v skupnem kulturnem prostoru. Žlahten dokaz tega je tudi pridobitev naslova evropska prestolnica kulture v letu 2025. Gotovo je to

nekaj, na kar smo ponosni vsi prebivalci obmejnega prostora.

Vsak narod in država imata v svoji zgodovini svetle in tudi temne plati. Prizadevati si moramo, da slednjih v času civilizirane družbe ne povečujemo.

Združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica
Ingrid Kašca Bucik, predsednica

AKTUALNO Bruselj

Odprto pismo goriškem županu

Evropski poslanec Matjaž Nemeč se je odzval na glasovanje goriškega mestnega sveta, ko ta ni izglasoval pobude za odvzem naziva častnega občana Benitu Mussoliniju.

»Z razočaranjem in skrbjo sem 12. novembra skupaj s svojimi poslanskimi kolegi iz vrst S & D sprejel informacijo, da so predstavniki občine Gorica na novembrskem zasedanju občinskega sveta vnovič zavrnilo pobudo za odvzem naziva častnega občana Benitu Mussoliniju. Ravno v času, ko smo tik pred odprtjem največjega skupnega evropskega projekta, GO! 2025, bi morali politiki, še posebej na obmejnem območju, vse napore usmeriti v združevanje ljudi, idej in vrednot, ki so kljub nemalo izzivom (z)gradile prostor sodelovanja in trudoma zapirali boleča poglavja polpretekle zgodovine. Neizglasovane pobude za odvzem naziva častnega občana so tako sol na rano trpljenju generacij ljudi na obmejnem območju, ki so pred in med drugo svetovno vojno trpeli pod fašizmom,« opozarja Nemeč. »Prav tako je ta odločitev večine občinskih svetnikov Gorice izkaz nespoštovanja dela in odpovedova-

nja za to, da se kljub bolečini preteklosti med državama gradijo mostovi, preko katerih bodo prihodnje generacije lahko zaživele skupno evropsko prihodnost,« je zapisal. »Državljeni Slovenije in Italije si zaslužijo politiko in politike, ki živijo evropske vrednote, ne pa pogledujejo v mračno preteklost in oživljajo skrajne ideje, ki so milijonom ljudi po vsej Evropi zadale neizmerno trpljenje. Ta odločitev občinskega sveta terja obsodbo, zahteva ukrepanje – v največji odgovornosti župana Gorice, da stori vse, kar je v njegovi moči, da se Mussoliniju čim prej odvzame naziv častnega občana,« je prepričan Nemeč. »Zato s poslanskim kolegom Nicolo Zingarettijem (IT, S & D) pripravljava odprto pismo županu Gorice Ziberri, da se odločneje kot doslej zavzame za vsa dejanja in pobude, ki bodo podkrepili sporočila projekta GO! 2025. Med drugim, da opravimo z vsemi pritisklinami preteklosti, tudi s povečevanjem fašizma – ideologije, ki je milijonom ljudi po vsej Evropi povzročila neizmerno trpljenje,« je napovedal.

S. B.

KULTURA Pisatelj Vladimir Kavčič

Odkritje spominske plošče

V Podgori v Poljanski dolini je 25. oktobra potekala spominska slovesnost, na kateri so Vladimirju Kavčiču, slovenskemu književniku in direktorju družbe, ki je izdajala tudi revijo Svobodna misel, na njegovi rojstni hiši odkrili spominsko ploščo. Pobudo za postavitev plošče sta dala Anton in Valentin Bogataj, k uresničitvi projekta pa sta pripomogli tudi krajevna skupnost Trebija in občina Gorenja vas - Poljane. Na slovesnosti se je zbralo več kot 60 domačinov, sorodnikov in prijateljev Vladimirja Kavčiča iz vse Slovenije. V imenu ZZB NOB Slovenije in uredniškega odbora Svobodne besede, ki je naslednik Svobodne misli, je cvetje k spominski plošči položil odgovorni urednik Svobodne besede Janez Alič. Pisateljevo življenje in povezanost z domačimi kraji je predstavil Anton Bogataj, Kavčičev obsežni literarni opus pa zanimivo in duhovito filozof in publicist Miha Naglič. Zbrane sta nagovorila tudi predsednik krajevne skupnosti Trebija Miha Mrak in župan občine Gorenja vas - Poljane Milan Janez Čadež.

Za svoj ustvarjalni opus je Vladimir Kavčič, ki ga je kot otroka moč-

Zbrane je pred pisateljevo rojstno hišo nagovorila tudi Kavčičeva žena Barbara Breclj (druga z desne).

no zaznamovala druga svetovna vojna, prejel več nagrad. Podeljena mu je bila tudi Prešernova nagrada. Leta 2014 je bil imenovan za častnega občana občine Gorenja vas - Poljane.

Spominsko ploščo na rojstni hiši Vladimirja Kavčiča sta odkrila Milan Janez Čadež in Kavčičeva žena

Barbara Breclj, ki je zbrane tudi nagovorila. Spominsko ploščo je oblikovala pisateljeva hči Lenka Kavčič, izdelalo pa Kamnoseštvo Šubic iz Sv. Duha pri Škofji Loki. Slovesno odkritje spominske plošče sta popestrila pevka Ana Vipotnik in kitarist Igor Leonardi.

S. B., foto: Jani Alič

DOGODKI Vrt spominov in tovarištva

Breza z Javorovice

V Vrtu spominov in tovarištva na Petanjcih je bil 12. oktobra spet poseben dan. Skupaj z gosti iz Šentjerneja pod Gorjanci in iz Velenja smo zasadili novo spominsko drevo, brezo z Javorovice, v spomin na tragedijo borcev 4. bataljona legendarne partizanske Cankarjeve brigade.

Mogočni Gorjanci so s košatimi stoletnimi gozdovi in globokimi grapami med drugo svetovno vojno dajali varno zavetje borcem za svobodo slovenskega naroda. Gorjanci in Podgorjani so zagotavljali partizanom močno izhodišče za uspešne bojne akcije proti okupatorju in njegovim pomagačem. Javorovica je bila mirna vasica visoko v osrčju Gorjancev (618 metrov nad morjem). Po kapitulaciji Italijanov so v vasi bivali borci Gubčeve brigade, februarja 1944 pa 4. bataljon Cankarjeve brigade. Javorovica je bila izhodišče za njegove bojne akcije. Sovražnik je nenehno poskušal prek Javorovice razbiti partizansko blokado Novega mesta, kar pa mu ni uspelo. Sredi februarja je zavzel Javorovico, pa so ga pogumni cankarjevci z nasokom pregnali v dolino. 6. marca pa je Nemcem in domobrancem uspelo presenetiti partizanski bataljon. Obkolili so ga in nato zverinsko pobili skoraj vse borce 4. bataljona Cankarjeve

brigade. Na pordečem snegu na Gorjancih je obležalo 113 partizanov in partizank. Sovražnik je zajel 33 partizanov in v kotanji pod cerkvijo so jih zločinsko pobili. Celu mrtvim domobranci niso prizanesli. Oropal so jih in številne tudi zverinsko razmesarili.

Vrt je 12. oktobra obiskala večja skupina članic in članov združenja ZB Šentjernej, ki jo je vodil predsednik Matjaž Zagorc in spremljal predsednik Pokrajinskega sveta ZB za Dolenjsko in Belo krajino Borut Likar. V istem času je vrt obiskala tudi večja skupina članov združenja ZB iz Velenja.

Po uvodni predstavitvi Vrta spominov in tovarištva smo ob praporščakih prisotnih združenj ZB in

Škof dr. Vekoslav Grmič, prijatelj ustanovitelja Vrta spominov in tovarištva dr. Vaneka Šiftarja, je med mašo na Javorovici 1996. leta dejal: »S svojo krvjo so borci, partizani domoljubi, 4. bataljona Cankarjeve brigade dobesedno napojili ta košček slovenske zemlje ... Danes je čas, da se v globoki hvaležnosti poklonimo spominu žrtev osvobodilnega boja, spominu boja Davida z Goljatom ... Zato prelita kri za domovino ni bila samo kri junakov, temveč tudi kri mučencev ...«

partizanski spominski četi Gorjanskega bataljona izpeljali program. Po uvodnih pevskih pozdravih domače pevske skupine Prekmurci in pozdravnem nagovoru predsednika uprave ustanove Marjana Šiftarja Matjaža Zagorca in župana občine Tišina Franca Horvata sta Nada Mladenovič v imenu združenj ZB v Pomurju in Boris Hren v imenu Skupnosti borcev Cankarjeve brigade predstavila zgodovino narodnoosvobodilnega boja v Prekmurju oziroma bojno pot Cankarjeve brigade, še posebej pa tragedijo njenega 4. bataljona na Javorovici. Vse prisotne pa sta s svojima občutenima recitacijama še posebej navdušila Breda Videnič Kuplenk in Terezija Potočar iz Združenja ZB Šentjernej. Skupina Prekmurci pa nas je vse le še dodatno spodbudila z legendarno »Hej brigade«, da smo se zbrali na kraju saditve spominske breze. Ob spremljavi harmonikarja Slavka Franka, podpredsednika združenja ZB Šentjernej, in pevskih tovarišev sta Matjaž Zagorc in Dušan Hren, predsednik Skupnosti borcev Cankarjeve, zasadila spominsko brezo, ob kateri je na tablici zapisano: V spomin borcem 4. bataljona Cankarjeve brigade – Javorovica, 16. marec 1944.

Marjan Šiftar, foto: Dani Mauko

Dr. Martin Premk

Neenakost zgodovine

Zgodovina še vedno ostaja prikladna tema za politične zlorabe. Ob sprejemanju zakonske podlage za preprečevanje povečevanja nacizma in fašizma v državnem zboru se je seveda kar naprej vračalo v preteklost.

Čeprav je k sprejetju pripomoglo paradiranje nacističnih skupin po Ljubljani in je zakon namenjen javnemu redu in miru ter preprečevanju širjenja sovraštva, so njegovi nasprotniki vedno prišli do enačenja nacizma, fašizma in komunizma ter do »povojnih pobojev«.

A prav to enačenje »treh totalitarizmov« je tudi glavni cilj skrajnih desničarjev in neonacistov, saj tako opravičujejo in zamegljujejo zločinsko naravo nacizma in fašizma ter njune zločine. Poleg zanikanja ali zmanjševanja nacističnih in fašističnih zločinov pred in med drugo svetovno vojno pa je vedno prisotno napihovanje zločinov komunizma, ki naj bi bil hujši kakor nacizem in fašizem. Dejstva pri tej propagandi kot po navadi ne igrajo nobene vloge. Tako se denimo pri enačenju »treh totalitarizmov« vedno sklicujejo na Resolucijo o evropski zavesti in totalitarizmu iz leta 2009, čeprav ta na nobenem mestu ne enači nacizma, fašizma in komunizma. Resolucija obsoja vse avtoritarne in totalitarne režime in vojaške diktature ter ho-

lokavst, ki so ga zagrešili nacisti in fašisti, označuje za edinstven zločin v zgodovini človeštva. O tem, kakšni so bili cilji komunizma in kakšni so bili cilji nacizma in fašizma ter kako bi v njih končal slovenski narod, ni besede.

Komunizem kot ideologijo pa lahko, če že moramo, primerjamo le s krščanstvom. Obe ideologiji ali za nekatere veri nimata zlih namenov, v imenu obeh kakor tudi mnogih drugih pa je bilo v zgodovini narejenih ogromno zločinov in je zaradi njih umrlo mnogo ljudi. Ker v razpravah z desnico, sploh pa skrajno, dejstva ne veljajo nič, je treba igrati na čustva. Za to so najbolj primerni »povojni poboji« kot »ničimer izzvan« zločin revolucije nad »nedolžnimi ujetniki«. Posebno so primerni tedaj, ko se lahko brez sramu kaže človeške ostanke, kako visijo iz žlice bagra ali kako se jih nalaga v plastične vreče in umazane zaboje, hkrati pa se govori o pieteti do žrtev. Če bi dejansko šlo za pieteto do žrtev in dostojen odnos do človeških ostankov, se ne bi dovolilo snemanja ob izkopih in bi se žrtve spoštljivo pokopavalo. Ker pa gre za zlorabo čustev ljudi, so pač potrebne slike, s katerimi lahko zavajajo človeške občutke. Pri poko-

pu žrtev vojnih in povojnih pobojev zdaj ne gre več samo za zlorabo tragičnih usod za politične namene, gre že za izsiljevanje državnih oblasti s človeškimi ostanki. Pristojna komisija namreč ne dovoli pristojnemu ministrstvu, da bi zagotovilo pokop že izkopanih človeških ostankov na za to predvidenih prostorih, temveč vztraja, da morajo biti pokopani prav v Ljubljani, ne pa v bližini prikritih grobišč. Zato človeški ostanki ostajajo nepokopani, kar se spet lahko zlorablja za obtoževanje drugih. Seveda so okoliščine povojnih usmrtilcev vedno zamlčane, brezsranno pa se napihujeta število domnevnih prikritih grobišč in število žrtev.

Po navedbah nekaterih političnih strank naj bi bilo po vojni ubitih »na stotisoče ljudi« in več kot 25000 Slovencev in Slovenk. Po podatkih Inštituta za novejšo zgodovino je bilo po maju 1945 ubitih okoli 15.000 ljudi. Da je je bilo pred majem 1945 ubitih 85.000 ljudi, vam tisti, ki so jim pred očmi samo povojni dogodki, nikoli ne bodo povedali. Še manj vam bodo povedali,

Enačenje »treh totalitarizmov« je tudi glavni cilj skrajnih desničarjev in neonacistov, saj tako opravičujejo in zamegljujejo zločinsko naravo nacizma in fašizma ter njune zločine.

kdo in zakaj jih je pobijal. Prav tako tisti, ki imajo polno usta izrazov, kot so povojno in izvensodno, nikoli ne bodo omenjali Matjaževe vojske ali »križarjev«. V Jugoslaviji je po vojni zaradi različnih tolp, ki so prihajale tudi iz tujine, bilo ubitih še več kot tisoč ljudi, požganih in oropanih je bilo še mnogo hiš, v

boju s temi tolpami je padlo kar nekaj vojakov in policistov. Pa se tistim, ki poznajo samo »povojne poboje« in kričijo, da je žrtev žrtev, to ne zdi vredno omembe, ker gre pač za zlorabo zgodovine, ki jo še vedno spodbuja del politike. Pri nas imamo politike, ki so tigrovcе imenovali teroristi, partizane označevali za klavce, zločince in morilce, tudi pripadniki teritorialne obrabe so bili že imenovani kriminalci. O maršalu Titu, poveljniku ene od zavezniških vojsk druge svetovne vojne, pa ne moremo več prešteti vseh laži in žaljivk. In potem se ne smemo čuditi, če Mussolini ostaja častni občan Gorice, pri nas pa bi Tita izbrisali iz zgodovine. Zato ker je italijanska politika zrela, ne dovoli pljuvanja po lastni zgodovini, tudi ali celo zlasti po najgrših delih svoje zgodovine ne. Ni čudno, da potem nekateri tudi pri nas enačijo Tita in Mussolinija. No, kot govorijo slike, vsaj življenja nista končala prav enako. Eden je končal obešen za noge na streho bencinske črpalke, drugi pa na pogrebu, na katerega so prišli vsi državniki sveta. Tako da v zgodovini pač ni vse enako, in nekoč bo treba tudi pri nas dozoreti in ne pljuvati in lagati o lastni zgodovini.

DOGODKI ZZZB NOB Slovenije

Poklon žrtvam ustaškega taborišča Jasenovac

Velesposlanik Republike Slovenije na Hrvaškem **Gašper Dovžan** in član predsedstva ZZZB NOB Slovenije **Janez Alič** sta 28. oktobra položila venec v barvah Republike Slovenije ter se poklonila slovenskim in vsem drugim žrtvam pri spomeniku Bogdana Bogdanovića Cvet v nekdanjem ustaškem koncentracijskem taborišču Jasenovac. Polaganja venca in prižiga sveče so se udeležili tudi začasni odpravnik poslov na velesposlaništvu v Zagrebu Miha Fatur ter člana Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja Boris Nemeč in Henrik Gregorič. V tem ustaškem taborišču, ki je imelo številne podružnice na Hrvaškem, Bosni in Hercegovini ter Srbiji, naj bi po nekaterih podatkih umrlo okoli 700.000 ljudi. Največ je bilo pobitih Srbov in Romov, med njimi pa tudi več kot 300 Slovencev. Doslej so v Spominskem centru popisali več kot 84.000 žrtev, ki so jih ustaši zverinsko pobili.

Taborišče je bilo ustanovljeno avgusta leta 1941, ko so vanj pripeljali prve ujetnike iz Sarajeva, in razpuščeno aprila leta 1945. Jasenovac je bil kompleks petih večjih in treh manjših taborišč v krogu 240 kilometrov ob bregu reke Save. Sistem koncentracijskega taborišča je oblikoval Vjekoslav Luburić - Maks, ki je bil tudi njegov prvi poveljnik. Prvi upravnik taborišča je bil nekdanji duhovnik Miroslav Majstorović. Taborišče so gradili od avgusta leta 1941 do februarja 1942.

Spomin na umrle v Donji Gradini in na Ušticu

Pred dnevom spomina na mrtve je 28. oktobra delegacija ZZZB NOB Slovenije položila venec tudi v Spominskem parku Jasenovac – Spominski kompleks Donja Gradina, na sotočju Save in Une v Republi-

Delegacija ZZZB NOB Slovenije vsako leto položi venec k spomeniku v Donji Gradini.

Spomenik na Ušticu je postavljen v spomin na več kot 16.000 pobitih Romov v Jasenovcu.

ki Srbski. Donja Gradina je bila del zloglasnega ustaško-fašističnega uničevalnega taborišča Jasenovac.

Teren pri vasi Donja Gradina, ki je obsegal površino 900 hektarjev in je bil varovan z med seboj povezanimi bunkerji, je bil med drugo svetovno vojno za ustaše primereno mesto, kjer so izvajali zverinska mučenja in likvidacije. Taboriščnike so iz Jasenovca v Donjo Gradino prevažali s splavom, tam pa so jih takoj pobili z lesenimi bati ali posebnimi noži, imenovanimi »srbos-

jek« (na sliki). Številni so bili pokončani že na splavu in trupla so končala v reki Savi, ki je večkrat tekla krvava. Potrjeno je, da je v Donji Gradini življenje izgubilo 366.000 taboriščnikov.

Spominski kompleks je lepo vzdrževan, v tamkajšnjem spominskem objektu pa so na ogled tudi fotografije in številni dokumenti o zverstvih ustašev.

Člani delegacije so se poklonili tudi žrtvam v Romskega spominskega centru Uštica v isto-

menski vasi v bližini Jasenovca, kjer je bilo med drugo svetovno vojno romsko taborišče. Na marmornih ploščah so izpisana imena in priimki 16.173 pobitih Romov. Med njimi je bilo 5608 otrok in 4877 žensk. Gre za edinstven spomenik, posvečen romskim žrtvam genocida med drugo svetovno vojno. Ob spominskem centru je romsko pokopališče z 21 množičnimi grobišči.

Romski spominski center Uštica je zgrajen v trajen spomin na največji zločin nad Romi, na genocid, ki sta ga zagrešila nacistični in ustaški režim med drugo svetovno vojno. V tem najtemnejšem obdobju naše sodobne zgodovine je bilo v Evropi ubitih od 250.000 do 500.000 Romov, potem ko so bili načrtno preganjani, zaprti v getih ali odpeljani v koncentracijska taborišča. Romski spominski center služi tudi izobraževanju, informiranju in nadaljnjemu raziskovanju usode Romov.

Janez Alič

Polaganje venca v nekdanjem ustaškem taborišču Jasenovcu pri spomeniku Cvet

Polaganje vencev v nekdanjem taborišču na Rabu

Udeleženci polaganja vencev v nekdanjem taborišču Kampor

Pred dnevom spomina na mrtve je začasni odpravnik poslov Miha Fatur skupaj s predstavniki občine Rab, Ministrstva za obrambo RS in ZZZB NOB Slovenije - TO Rab - Gonars 30. oktobra v nekdanjem fašističnem taborišču Kampor na Rabu položil venec v spomin na trpeče in umrle taboriščnice in taboriščnike, tudi otroke. Delegacije so položile cvetje in prižgale sveče tudi pri spomeniku ženskega in otroškega taborišča.

DOGODKI Moravice na Hrvaškem

Boji zahtevali številne žrtve

Ljudje, ki spoštujemo svobodo in vse tisto, za kar so se žrtvovali borci, katerih posmrtni ostanki ležijo pred nami, smo dolžni ohranjati spomine nanje. Ta kraj je priča, da boj za svobodo ne pozna meja in narodnosti, ne pozna spola in starosti in tudi svetovnega nazora ne. Tega so se zavedali tisoči, ki so se uprli največji moriji v zgodovini človeštva, in ti in še mnogi drugi so za svobodo dali svoje življenje. Kot pripadniki organizacij, ki ohranjata tradicijo narodnoosvobodilnega boja z obeh strani meje, ne bomo nikoli dovolili, da se njihove žrtve pozabijo. Še posebej pa ne bomo dovolili potvarjanja zgodovine.

Po kapitulaciji Italije so Nemci pričakovali izkrcaje zaveznikov na jadranski obali. Zaradi tega so še posebej s postojankami zavarovali območje od Crikvenice do Sušaka. Zavarovati je bilo treba razgiban in gozdnat Gorski kotar in cestno povezavo od Reke do Karlovca, Luiziano. Okupator je iz postojank izvajal napade na bolj oddaljena območja. To se je vedno končalo s pobijanjem civilistov in požiganjem vasi.

Ko so Nemci ocenili, da nevarnosti za izkrcaje zaveznikov ni več, so izpraznili vse postojanke, zadnji dve 25. novembra v Delnicah in 28.

Slovesnost pri spominskem obeležju

novembra v Vrbovskem, le v oddaljenem Ogulinu je ostalo okrog tisoč Nemcev, ustašev in mobilizirancev.

Po kapitulaciji Italije je osvobodeno ozemlje Gorskega kotarja varovala 13. primorsko-goranska divizija. Ko sta bili dve brigadi poslani v Liko, dve pa v hrvaško Primorje, so bile partizanske sile zelo oslabiljene. To pa je močno poslabšalo varnostni položaj Gorskega kotarja, s tem pa tudi osvobodjenega ozemlja na jugu Slovenije.

Glavni štab Slovenije in Glavni štab Hrvaške sta se dogovorila, da se v Gorski kotar pošlje 18. divizija. Najprej je na pot odšla Kočevska

brigada, pozneje Ljubljanska brigada, Levstikova brigada pa je ostala v Sloveniji.

Dopoldne 20. novembra 1943 so se v Polomu urejale enote Kočevske brigade. Ker je bilo brigadi dodanih precej novih enot in borcev, je bila to zahtevna naloga. Bilo je tudi veliko mladih in neizkušenih borcev. Brigada je iz Poloma preko Grčaric, Kočevske Reke, Borovca in Drage naslednji dan prišla do Čačičev. Počivali so samo trikrat ob tem, da je nenehno deževalo, gazili pa so tudi visok sneg. Med pohodom je nekaj starejših borcev omagalo, nekateri mlajši pa so dezertirali. V prvih jut-

ranjih urah 22. novembra 1943 so prečkali Kolpo.

Po navezavi stikov s hrvaškimi partizani so se začele nenehne bitke. Na območju Gorskega kotarja so se zadrževale močne nemške enote, v veliko pomoč pa so jim bili tudi ustaši, domobranci in tudi četniki.

Ena izmed velikih težav je bila sovražnikova lažna propaganda o krutosti slovenskih partizanov. Zelo veliko je bilo dela s prepričevanjem, da so to laži. Z organiziranjem mitingov in političnim delom se je kmalu povrnilo zaupanje prebivalcev. Boji pa so zahtevali tudi žrtve.

Natančno število padlih ni znano. 21. decembra 1943 so domačini Moravic in okoliških naselij na pokopališču pokopali 22 borcev, padlih pri Vrbovskem. Med njimi naj bi bilo 13 padlih iz Kočevske brigade, vseh skupaj pa je bilo v tem kraju pokopanih 26 borcev 18. divizije.

Partizani odhajajo, njihova dejanja pa morajo ostati živa. Marsikaj smo že zamudili in mlajše generacije o narodnoosvobodilnem boju vedo zelo malo. Srečanja, kot je tudi današnje, bi morala postati ure zgodovine.

MJ

Udeleženci spominke slovesnosti iz Slovenije

DOGODKI Čreta

V spomin na zgodovinsko bitko

Prva oktobrska sobota je tudi letos številne Savinjščane z obeh strani Dobrovelj in od drugod pripeljala na zgodovinsko Čreto, kjer je 26. oktobra 1941 potekala prva frontalna bitka slovenskih partizanov z okupatorjevo vojsko na Štajerskem. Spominsko slovesnost so družno pripravili Združenje borcev za vrednote NOB Žalec in Mozirje, Društvo izgnancev Slovenije - OO Žalec, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Spodnje Savinjske doline, Veteranske združenje Sever odbor Žalec in Planinsko društvo Vransko, ki vsako leto poskrbi za prehrano in pijačo.

Na kraju bitke se je zbralo veliko članov teh organizacij in drugih udeležencev, ki so družno počastili spomin na ta dogodek iz leta 1941. Tako kot že vrsto let je tudi tokrat na prireditvi sodelovala častna straža Slovenske vojske. Program slovesnosti je vodila in z recitacijo obogatila Olga Markovič, zaigrala pa je Godba Zabukovica. Uvodni nagovor je imel župan občine Nazarje **Matej Pečnik**. Izrekel je pozdrav vsem udeležencem, nato pa na kratko opozoril na pomen te zgodovinske bitke Štajerskega bataljona, ki mu je poveljeval legendarni komandant Franc Rozman - Stane. V nadaljevanju je delegacija ob igranju žalostinke položila venec pred spomenik, posvečen tej bitki. Letošnji osrednji govornik je bil predsednik spodnjesavinjske borčevske organizacije **Marjan Vodeb**.

»Okupator je že ob prihodu v naše kraje začel izganjati intelektualce, učitelje, duhovnike in napredne izobražence. Uvedli in uveljaviti so hoteli nemški jezik kot edini jezik v javni rabi in okupirana ozemlja s

Delegacija med položitvijo spominskega venca pred spomenikom zgodovinske bitke Štajerskega bataljona

preseljevanjem svojih ljudi narediti nemška. Odgovor na njihova agresivna dejanja je bil množičen upor ljudstva, pri čemer so se majhne skupine partizanov uprle okupatorju in večkrat izvedle odmevne akcije. Z orožjem se upreti nemški sili je bilo leta 1941 izredno pogumno, že skorajda iracionalno dejanje, nemški odgovor pa neusmiljeno brutalen. Velika večina prvih upornikov je padla, bila pobita ali odpeljana v taborišča. Krvavi davek so plačali tudi njihovi svojci in številne kmečke družine, ki so partizanom, v katerih so videli predvsem borce za svobodo in slovenstvo, dajale zavetje in hrano. Izgube so ob vsem drugem zakrivile tudi izdaje,« je med drugim povedal Vodeb v govoru, ki ga je za to priložnost pripravil Marjan Turčnik, vendar je moral sodelovanje odpovedati zaradi bolezni.

Slavnostni govornik je še dodal, da vsi, ki še danes iz različnih razlo-

gov relativizirajo, omalovažujejo, zasmehujejo in celo demonizirajo partizanski upor, mu očitajo vojaško neučinkovitost in prevelike žrtve ter s tem zanikajo njegovo smiselnost, praviloma zavestno pozabljajo na to, v kako težkih razmerah se je rojeval in razvijal narodnoosvobodilni boj na Slovenskem in koliko več poguma, idealizma in srčnosti je zato zahteval. Pozabljajo, da so največ gorja prestali prav vanj vključeni posamezniki, tako imenovani prvoborci, in njihove družine. In pozabljajo, da je bilo že leta 1941, ko je vsa Evropa ječala pod nemškim škornjem, na naših tleh zasejano seme upora, ki ga okupatorju nikoli več ni uspelo izkoreniniti in je kljub obupnim razmeram vzkliko ter rodilo končno zmago nad nacifašizmom in s tem narodovo preživetje.«

D. Naraglav

DOGODKI Lopar pri Kopru

Počastili 80-letnico slovenske mornarice

V Loparju pri Kopru smo 12. oktobra z lepo slovesnostjo počastili spomin na ustanovitev partizanskega Mornariškega odreda Koper, ki je odigral ključno vlogo v osvoboditvi našega sedanjega slovenskega morja. Prireditve se je udeležila tudi delegacija občine Lopar z otoka Rab. Prireditve se je začela s prihodom pohodnikov tradicionalnega partizanskega pohoda in zastavonoš.

Elvin Marsič je kot predstavnik vasi spomnil tudi na obletnico ustanovitve okraja Lopar kot prvega neposredno voljenega ljudskega odbora za celotno sedanje obalno območje ter na domače tigrovce in herojsko skojevko Akvelino Bembič. V imenu koprke borčevske organizacije je prisotne pozdravila Mirjam Muženič, ki je povezala takratni čas s sedanjim, ko se spet obnavlja fašizem in razplamtevajo vojne. Koprski župan je poudaril upornost našega istrskega in primorskega ljudstva, slavnostni govornik pa je bil kapetan bojne ladje Andrej Pečar, poveljnik 430. mornariškega divizionla Slovenske vojske. V govoru je prepletel vso ponosno zgodovino slovenske bojne mornarice od številnih posameznikov do posadk in partizanskih enot, ter njihovo vlogo, da je danes to morje naše.

Lopar je ponosna in uporna slovenska istrska vas, zibelka slovenskega vojaškega pomorstva. Tudi

Počastitev obletnice slovenske vojne mornarice

spominska plošča na pročelju tega kulturnega doma in stalna razstava v dvorani sami, posvečena ustanovitvi Mornariškega odreda Koper, pričata o pomembnosti dogodka pred 80 leti. Ustanovitev mornariškega odreda Koper 15. oktobra 1944 štejejo za zametek slovenske vojaške mornarice.

V teh dneh zaznamujemo tudi 80. obletnico ustanovnega zasedanja skupščine Loparskega okrajnega narodnoosvobodilnega odbora v poljski hišici, »kažeti«, pri Kavaličih, prelomnega pri graditvi ljudske oblasti v slovenski Istri. S tem dejanjem je stoletja tlačeno ljudstvo slednjic vzelo oblast v lastne roke. Lopar je postal tako rekoč prestolnica slovenske Istre. V vas so se stekale kurirske poti, skozi jo pa prehajali predstavniki vodstva narodnoosvobodilnega gibanja. Spominjamo se tudi tragičnega 2. oktobra 1943.

Nemški okupatorji, ki so tistega dne morili in požigali po Istri, na svojem pohodu niso obšli Loparja, ki je tedaj delil usodo ostalih vasi v slovenski Istri.

Med narodnoosvobodilnim bojem je za svobodo padlo 17 domačinov, Loparcev, ki zaslužijo naš trajni spomin in globoko spoštovanje. Na vaškem pokopališču so z njimi pokopani tudi trije neznani italijanski partizani. Med tistimi, ki so dali življenje za svobodo, je bila tudi skojevka, komaj dvajsetletna Akvelina Bembič - Zdenka, po kateri je poimenovan vaški kulturni dom. Letos je minilo 80 let od njene tragične smrti. V vasi negujejo tudi spomin na prvo žrtev fašizma, tigrovca Ivana Marsiča, ki je umrl že leta 1927.

V kulturnem programu so zlasti izstopali učenci tamkajšnje Osnovne šole Ivana Babiča - Jagra Marežige s svojimi lepo naštudiranimi pestrimi in vsebinsko povezanimi nastopi. Pečat sta dala Pihalni orkester Marežige pod vodstvom dirigenta Andraža Cenciča in Moški pevski zbor Tabor Lokev z dirigentom Vladom Korošcem, ki so se jim pri zaključni Vstala Primorska pridružili tudi pevci nekdanjega loparskega zbora. Vse skupaj pa sta lepo povežala voditelj Bogdan Kavrečič in sklepno tovariško druženje po prireditvi.

M.I.

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Nagajivi škratki in princesa

Svet, posebej Evropa, z zadržano vznemirjenostjo spremlja prve poteze novega-starega ameriškega predsednika Donalda Trumpa. Ne brez razloga, kajti že njegova izbira najozjih sodelavcev v novo vlado za Evropsko unijo v marsikaterem pogledu ni prav razveseljujoča. Najbrž se tudi zato počasi spreminja retorika evropske politične elite, češ da se bo treba postaviti na lastne noge. Prevedeno v ljudski jezik: otrestiti se ameriške nadvlade in hkrati temeljito spremeniti ustroj Unije, da bo (p)ostala vsaj približno enakopravna partnerica v novi multilateralni geopolitični sliki sveta. Ena ključnih točk teh novih meddržavnih odnosov je dejstvo, da prvi tekmeč Američanov ni več Rusija, ampak Kitajska, s čimer EU v ameriških očeh izgublja vlogo odskočne deske za pritisk na Rusijo.

Unija je še kar v fazi konstituiranja po junijskih volitvah, zato bo treba na odločitve, kako naprej, počakati. A prve poteze Evropskega parlamenta ne vlivajo optimizma, da se bo znal spoprijeti z novimi razmerami, enako tudi ne obnašanje prve dame Evropske komisije Ursule von der Leyen. Ta še vedno zastopa stališča, kakor da se v ZDA nič zgodilo. Še vedno navija za neomajno podporo Ukrajini v orožju in milijardah evrov iz evropske blagajne, čeprav se zdaj že javno govori o Trumpovem načrtu za mir, torej za premaknitev ukrajinskih meja na zdajšnje frontno črto in zamrznitev ukrajinskega pridruženja Natu (če bo ta po Trumpu sploh še obstajal).

Zato je še toliko bolj pomembno, kdo vse bo v komisarski ekipi EU. Toda kot je razbrati iz medijskih poročil, se države članice in evropski poslanci ter seveda predsednica Evropske komisije raje ukvarjajo z mešetarjenjem pod mizo o predlaganih imenih komisark in komisarjev kot pa z vprašanjem, kako sestaviti ekipo, ki bo sposobna izvesti nujne reforme Unije. Tudi Slovenija pri tem ni izjema. Smo pa najbrž izjemni po tem, da del slovenskih evropsolancev primitivno obravnava s slovensko kandidatko za komisarko. Po uvodni polomiji s Tomažem Veselom je nova izbranka premiera Goloba Marta Kos s svojim nastopom na zaslišanju deloma sicer ublažila vtis neresnosti. A ne za dolgo, kajti poslanci Grims, Zver in Tomčeva in deloma tudi Tonin so ta vtis neresnosti, da ne zapišemo še kakšne hujše oznake, povrnili, ko so ob suverenem in samozavestnem nastopu 59-letne nekdanje novinarki in veleposlanice Marte Kos na zaslišanju izpadli

kot nagajivi škratki, kandidatka za komisarko pa kot princeska.

Janševiki že prej pri diskreditiranju Kosove niso izbirali besed. Med najodmevnejšimi je bilo lansiranje »odkritja«, da je v mladosti sodelovala z Udbo. Kosova je vse te obtožbe utemeljeno zavračala, a so jih slišali tudi v Bruslju in tako je bilo na zaslišanju kar nekaj zoprnih vprašanj na to temo. Ne sicer od poslancev SDS. Zato pa so bili ti toliko bolj pljuvaško dejavni za parlamentarnim odrom. Prednjačil je seveda nesojeni »patriot« Grims, ki je v volilni kampanji novačil glasove z obljubo: »Dobili boste poslanca v Evropskem parlamentu, kakršnega še nikoli niste imeli!« In res, takega doslej še ni bilo. Grims je med drugim o Kosovi zapisal, da je »ob vsem njenem zanikanju, praznih besedah in slabi angleščini danes v Evropskem parlamentu

Pri tožarjenju svoje lastne domovine je že nekaj časa zlasti aktivna Romana Tomc.

jasno samo to, da taka oseba nikoli sploh ne bi smela biti predlagana za EU komisarko. Je slabo za Evropo in (še ena levičarska ...) katastrofa za Slovenijo.« Kasneje je iz zapisa izbrisal tisto o njeni »slabi angleščini«. Poslanec, ki ga je Janša v

Bruselj najbrž poslal, da se ga reši zaradi celo zanj preveč politično strupenega jezika in še posebej zaradi njegovega odkritega druženja z neonacisti iz SOS (Slovenska obrambna straža), je bil po tistem, ko so Kosovo podpri tudi člani odbora iz Evropske ljudske stranke, tako šokiran, da je javno predlagal, naj SDS izstopi iz te skupine in se pridruži še bolj desnim Patriotom.

Pri tožarjenju svoje lastne domovine je že nekaj časa zlasti aktivna Romana Tomc. Toda glede Kosove je bila oportunistično zadržana, ker računa na položaj ene od podpredsednic Evropske ljudske stranke in se ni želela zameriti der Leyenovi. »Slavna« je postala po vztrajnem sramotanju Golobove vlade. Med drugim je zahtevala, naj Unija prepreči nezaslišani masakri (?) zdajšnje vlade nad zaposlenimi na RTV. Grozljivo je, med drugim pravi ta ekonomistka, ki je prej vedrila na Gospodarski zbornici in je bila v Evropskem parlamentu odgovorna za socialo, da TV Slovenija urednika Mladine, »ekstremnega levičarja, ki laže in spodbuja sovraštvo«, Gregorja Repovža vabi v Odmeve! V falangi nacionalne sramote, kot menijo nekateri v Sloveniji o nastopih omenjenih naših poslancev proti lastni državi, ne manjka tudi že štirikratni evrops poslanec Zver. V anale političnih abtbnosti bo tako šlo njegovo prepričevanje evropskih poslancev, da Kosova ni primerna za komisarko, ker se druži s Kučanom in Jankovičem, ta dva pa sta blizu Putinu ...

OBNOVLJENI SPOMENIKI Babno Polje

Izdajalec izbiral ljudi za streljanje ali taborišče

Babno Polje je vas ob južni meji s Hrvaško in jo danes poznano kot slovenska Sibirija. Njegovi prebivalci so med drugo svetovno vojno plačali velik krvav davek, da danes še vedno govorimo slovensko in ne italijansko ali nemško in da živimo v svobodni in samostojni Sloveniji. Krajevna organizacija združenja borcev za vrednote NOB Loška dolina je s sofinanciranjem občine Loška dolina obnovila napise na treh obeležjih. Ta obeležja opozarjajo na tri krvave dogodke, ki jih je okupator ob podpori domačih izdajalcev prizadejal vaščanom Babnega Polja in partizanom.

Vaščani Babnega Polja so vse od začetka druge svetovne vojne podpirali partizane v boju proti okupatorju. Odmaknjena vas, obdana z gozdovi, je dajala partizanom oskrbo in jih obveščala o gibanju okupatorja. Italijani so to opazovali iz bližnje postojanke v Prezidu na Hrvaškem. V veliki italijanski ofenzivi poleti 1942 pa so dobili priložnost, da se s pomočjo domačega izdajalca maščujejo. Vaščani so slutili nevarnost. Fantje in možje, ki niso bili v partizanih, so se umaknili h kmečkimi delom v gozd in na košnjo na senožeti v upanju, da bo to zadoščalo, da se izognejo maščevanju.

Žal so se slutnje vaščanov kmalu začele uresničevati. Prve žrtve

so bile devet koscev, ki so kosili na senožeti blizu Jermendola, ob cesti do Babnega Polja. Nihče ni vedel, da so padli. Hruenje motornih vozil okupatorja proti Babnemu Polju je preglasilo strele. Danes na tem kraju stoji spomenik, nekaj deset metrov umaknjen od glavne ceste, ki ga vaščani Babnega Polja lepo urejajo.

Glavni cilj okupatorja pa je bil Babno Polje. Fašisti so se razlili po vasi kakor povodenj, prijazno ogovarjali vaščanke in starejše moške, ki so bili doma, jim ponujali cigarete, kruh in vino. Ženam in materam so prigovarjali, naj gredo po fante

in može, nič se jim ne bo zgodilo. Iskali bodo partizane in prečesali vse gozdove v okolici. Če bodo našli njihove sinove in može, jih bodo imeli za partizane. Na prošnjo žena in mater so se moški s kosami in grabljami na ramah drug za drugim vračali proti vasi. Sledila so grozodejstva, ki si jih prej nihče ni mogel zamisliti. Moške so zaprli v šolo in jih zastražili. Žene in matere so jim zvečer prinesle odeje in večerjo. Zjutraj jim okupator zajtrka ni več dovolili prinesiti. S tovarnjakom se je v vas pripeljal domačin, izdajalec, ki se je prej zatekel v Prezid k Italijanom. Ljudi je zmrazilo. Začel

Obnovljen spomenik štiridesetim pobitim vaščanom na Vražjem vrtcu (foto: Zvonko Vidovič)

se je sprevod 98 moških, med katerimi jih je izdajalec izbiral za streljanje ali internacijo. Na ono stran – to je pomenilo smrt – so jih pripeljali štirideset. S tovarnjaki so jih vozili na jaso Vražji vrtec nad Babnim Poljem, kjer se je njihovo življenje kruto končalo ne le s strelji, ampak tudi s puškinimi kopiti in kamni. Matere in žene so omedlele v nepopisni žalosti in z grozljivim občutkom, da so jih one zvale v smrt. Moški, ki jim je bilo ob pokolu prizaneseno, so bili internirani v koncentracijsko taborišče Kampor na otoku

Rabu, od koder se jih 17 ni vrnilo. Na Vražjem vrtcu stoji spomenik 40 žrtvam, ki so jih italijanski fašisti pobili 30. julija 1942. Leta 2015 so vaščani Babnega Polja tam uredili spominski park, ki ga lepo vzdržujejo. Postavili so spominsko ploščo z napisom: »Ta prostor je posvečen dogodkom 29. in 30. julija 1942, ko so italijanski vojaki, pripadniki 54. bataljona črnih sracij, ustrelili v Jermendolu 9 in na Vražjem vrtcu 40 talcev iz Babnega Polja.«

Italijanski okupatorji so odšli, prišli so Nemci in z njimi domobranci. Nasilje nad vaščani Babnega Polja in partizani, ki so se zadrževali v okolici vasi, se je nadaljevalo. Na enega od teh krutih dogodkov spominja obnovljen spomenik ob glavni cesti iz Babnega Polja proti Prezidu, posvečen poboju 20 partizanov, ki ga je 17. četa Rupnikovega bataljona izvedla na pragu svobode 13. marca 1945.

Za svobodo je 79 vaščanov Babnega Polja dalo svoje življenje. Imena vseh so napisana na štirih ploščah v spomeniku na Ulaki nad Starim trgom.

(Viri: France Šušteršič: Vražji vrtec, Založba »Borec« Ljubljana 1961; Rado Zakonjšek: Partizanski kurirji, samozaložba, Ljubljana 1985)

Ida Turk

Spominske plošče v spomeniku na Ulaki z 79 imeni padlih, pobitih in umrlih vaščanov Babnega Polja (foto: Ida Turk)

DOGODKI Beograd

80. obletnica osvoboditve

Člani Pohodne skupine Karel Destovnik - Kajuh, ki deluje v okviru Združenja za ohranitev vrednot NOB Zagorje ob Savi, smo se podali na pot, da zaznamujemo 80 let osvoboditve mesta Beograd. Na poti si vedno ogledamo še kakšne znamenitosti, zato smo si za prvi večer rezervirali čas za ogled muzeja Nikole Tesle v Beogradu in se s tem poklonili velikemu izumitelju, čigar sadove s pridom uporabljamo še danes.

Naslednji dan smo se podali do Novega Sada in se ob Donavi poklonili ob spomeniku na spomin vsem umrlim, ki so bili v januarju 1942 pometani v ledeno Donavo. Zatem smo se podali še na Petrovaradinsko trdnjavo, pred dobrimi 200 leti, v času habsburške monarhije, zgrajeno iz opeke, ki je še vedno vredna občudovanja.

Ker smo člani združenja za ohranjanje vrednot iz NOB, je bil po-

poldanski čas namenjen poklonu in položitvi venca pred velikim spomenikom Stratišta - Brazde, ki nas po ocenah zgodovinarjev spominja na do 10.000 srbskih, judovskih in romskih žrtev. Vse te žrtve so ob reki Tamiš izgubile življenje med letoma 1941 in 1945.

Pomenljiv je naslov spomenika

To je bila znova ena od poti spominov, zato si želimo, da nas naslednja skupna pot pelje še po drugih nekdanjih republikah, da bi počastili 80. obletnico osvoboditve.

Brazde, saj stoji na ravnini, ki naj bi bilo polje in ne grobišče nedolžnih žrtev. Prav tako je žalostno, da so

bili časi, ko so tri tone težko bronasto obeležje odtujili in ga prodali za staro železo. Obnovljen spomenik so odkrili v letu 2019.

Najpomembnejše smo prihranili za konec in se v nedeljo zjutraj namenili v Hišo cvetja. Položili smo venec pred spomenikom padlim v bojih za osvoboditev Beograda, ki so izgubili življenje v bojih na ulicah mesta. Po ocenah je samo sovjetskih vojakov umrlo okoli tisoč.

Zatem smo odšli še na pokopališče slavnih in obiskali grob Edvarda Rusjana, ki je bil slovenski pilot, konstruktor in pionir letalstva. Na žalost je svoj zadnji polet leta 1911 opravil v Beogradu, saj je strmoglavil pod beograjsko trdnjavo Kalemegdan.

To je bila znova ena od poti spominov, zato si želimo, da nas naslednja skupna pot pelje še po drugih nekdanjih republikah, da bi počastili 80. obletnico osvoboditve.

Jani Flis

THERMAL RESORT LENDAVA

Oddih pri prijaznih gostiteljih ob dobri kuhinjariki!

NE ZAMUDITE POSEBNE PONUDBE ZA ČLANE ZZB NOB!

-15%

Oddih v prenovljenem hotelu, kampu, idiličnih apartmajih (velja na paketne cene*)

Ne velja na že znižane pakete ter na silvestrski paket.

Celodnevne in 3-urne kopalne karte ter wellness storitve (svet savn, parafango, parafin rok, masaže, zeliščne obloge)

-20%

Rezervacije in informacije:

☎ 02 577 44 13

✉ reservation@thermal-lendava.com

🌐 www.terme-lendava.si

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (34)

Partizanski spomeniki
v vojašnicah

Zdaj ko je na Geopediji vrisanih že več kot 8500 partizanskih obeležij in spomeničarji si upamo predvideti, da se počasi bližamo celoti, si lahko privoščimo kako drobno analizo in statistiko. V sodelovanju z MORS smo Daniel Divjak, Miloš Kermavnar in podpisani pregledali obeležja po slovenskih vojašnicah. Izkusili smo, da do njih ni mogoče kar tako priti, ponekod vstop v vojašnico sploh ni bil mogoč in so posnetke spomenikov na našo prošnjo poslali vojaki sami. Druga izkušnja zadeva preimenovanje vojašnic po letu 1991. Pred tem so nosile ime tega ali onega partizanskega heroja, po preimenovalni ihti pa se imenujejo po tem ali onem osamosvojitelju. Kipom herojev, po katerih so se vojašnice imenovali in so stali kje znotraj ograje, so našli kako drugo mesto ali pa so preprosto izginili. Veliko vojašnic danes ni več, propad-

Odpor proti partizanstvu spominja na tistega, ki ga je opaziti v gorah. Tudi tam je bilo vandaliziranje partizanskih obeležij pogostejše kakor drugje (nasilno je bila poškodovana ena četrtnina plošč). Oboje, gore in vojska, so simbolni nacionalni prostor, na obeh mestih so se rivalске politike prerivala za prevlado in ga poskušale uzurpirati.

Po spletu okoliščin so se ohranili vojašniški kipi ali plošče narodnih herojev Staneta Žagarja v Kranju, Milana Majcna in Tita v Novem mestu, trije celjski kipi (Slavko Šlander, Franc Rozman - Stane, Jože Menih - Rajko Knap), Andrej Žvan - Boris na Bohinjski Beli, Titov kip in Slava Klavora v Mariboru, Franc Leskošek - Luka na Viču pri Dravogradu, Jože Gregorčič v Škofji Loki in Tonček Dežman v Radovljici.

Niso pa imeli te sreče še en Šlandrov kip v Celju, Dušan Kveder na Ptuj, Boris Kidrič v Šen-

vrnila v Poljče. No, sicer nista od rojstva v Poljčah: eden je sem prišel izpred konjušnice na Brdu, drugi pa iz Vile Bled. Kaj si kot spomeničarski aktivist mislim o selitvah? Žalostno je, da se kiparskih mojstrov in otepajo, namesto da bi se pulili zanje.

Po drugi svetovni vojni so lokalni muzeji običajno vsaj posamezno sobo posvetili narodnoosvobodilnemu boju. Danes so tovrstne razstave in zbirke v njih redke. Kako pa je v specializiranih vojaških muzejih? Čeprav je bila druga svetovna za Slovence veliko usodnejša od prve in brez partizanov Slovenije v današnjem obsegu ne bi bilo, so partizanski eksponati v Parku vojaške zgodovine v Pivki in v Vojaškem muzeju Tabor v Lokvi pri Sežani v manjšini, Vojni muzej Logatec in Vojaški muzej Slovenske vojske v mariborski kadetnici pa v svoji spletni predstavitvi dru-

Vanja Radauš: Bombaš, Poljče, trenutno v Pivki, foto: M. Hladnik

»Obdelani« Tito neznanega kiparja, Maribor, foto: I. Smiljančič

Stane Žagar, Kranj, foto: M. Hladnik

Slavko Šlander, Celje, foto: U. Ferlež

Franc Rozman - Stane, Celje, foto: U. Ferlež

Jože Menih - Rajko Knap, Celje, foto: U. Ferlež

Andrej Žvan - Boris, Bohinjska Bela, foto: M. Hladnik

Pohorski partizani, Slovenska Bistrica, foto: Slovenska vojska

Tone Svetina: skulptura na Rudnem polju, foto: M. Hladnik

le so tudi nekdanje stražnice ob meji ali pa so spremenile svojo namembnost.

Če smo prav prešteli, je bilo nekoč v vojašnicah 40 partizanskih obeležij. Danes jih je le še ducat. Dvanajst vojašniških spomenikov je ostalo na mestu tudi potem, ko vojašnic tam ni bilo več ali pa so jih premaknili na kako primernejše mesto. Šestnajst obeležij je na spomeniškem zemljevidu označenih z zeleno zvezdico, kar pomeni, da spomenika tam ni več. Večinoma so to spomeniki s terena, kjer vojašnic ni več, štirje pa so bili odstranjeni iz delujočih vojašnic.

V celotni zbirki slovenskih partizanskih spomenikov je zelenih zvezdic za odstranjene ali premaknjene spomenike 526 ali šest odstotkov. V vojašnicah je delež odstranitve nesorazmerno večji, kar 40-odstoten! Kakor da bi se Slovenska vojska želela znebiti nevšečne partizanske dediščine. Kakor da nima nič s partizani.

tvidu v Ljubljani, Ljubo Šercer v Ljubljani, Mirko Bračič v Ribnici, Franc Pasterk v stražnici pri mejnem prehodu Reht in dvojce Titovih doprskih kipov (Franciška Smerduja in Borisa Kalina) v stražnici na Ljubelju. Teško bi rekli, da so nekateri partizanski heroji zgodovinskim revizionistom bolj kakor drugi šli na živce, na živce jim je šlo partizanstvo v celoti. Do odstranitve ni prišlo zaradi napak, ki bi jih očitali herojem, ampak zaradi neustavljive gorečnosti nekaterih komandirjev in ministrov.

Celopostavni bronasti kipi so težka reč in pričakovali bi, da bodo obtičali, kamor so jih postavili. Pa prav te najraje premikajo. Dvojce kipov iz Centra za obrambno usposabljanje v Poljčah pri Begunjah (Partizanska družina Božidarja Pengova in Bombaš Vanje Radauš) so leta 2022 skupaj s tistimi z Brda pri Kranju umaknili v vojaški muzej v Pivki. Po dve leti trajajočih počitnicah v Pivki se bosta menda

ge svetovne vojne ali partizanov sploh ne omenjata.

Če povzamem: partizanska spomeniška dediščina je v slovenski vojski po letu 1991 doživljala potlačanje in izbris, ki sta po obsegu morda primerljiva le še s preimenovanjem šol in izključevanjem narodnoosvobodilnega boja iz šolske snovi. Odstranjevanje spomenikov je kulturni vandalizem, ki se ga tisti, ki so ga zagrešili, po tistem sramujejo. Svojih nespodobnih početij ne dokumentirajo in ne razglašajo, zato je sled za odstranjenimi obeležji marsikje zbledela. Javni servisi, ustanove in organizacije, kot so zavodi za varstvo kulturne dediščine, policija, sodstvo ..., nimajo volje in moči, da bi jih raziskali (izjema so posamezni medijsko odmevni primeri, npr. tisti z Brda). Zato moramo izginotja namesto njih na svojo pest evidentirati in kartirati zavzeti upokojeni prostovoljci.

Miran Hladnik

Dr. France Križanič

Prosti pad

Poglejmo, kakšne bodo narodnogospodarske posledice prenehanja delovanja Termoelektrarne Šoštanj in Premogovnika Velenje. Gre za kolos, ki je leta 2023 proizvedel 2.737 GWh električne energije, več kot 22 odstotkov skupne slovenske končne porabe te dobrine, 58 odstotkov njene porabe v predelovalnih dejavnostih ali pa 68 odstotkov porabe v gospodinjstvih (podatki, uporabljeni v tem članku, so iz Statističnega urada Republike Slovenije ter letnih poročil Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šoštanj).

Zadnji podatki o poslovanju oziroma delovanju Termoelektrarne Šoštanj in Premogovnika Velenje so za leto 2023. Vpliv prenehanja delovanja teh dveh gospodarskih subjektov na slovensko gospodarstvo je ocenjen glede na njune poslovne odhodke v tem letu. Pri Termoelektrarni Šoštanj so znašali 508,3 milijona evrov, pri Premogovniku Velenje pa 203,4 milijona evrov. Upoštevamo, da Premogovnik Velenje stroške pokriva z dobavo lignita Termoelektrarni Šoštanj, ta pa ima v poslovne odhodke vključenih tudi 201,4 milijona evrov prispevkov v Sklad za podnebne spremembe. Skupen vpliv prenehanja delovanja Termoelektrarne Šoštanj in Premogovnika Velenje na slovensko gospodarstvo kaže vsota vpliva končanja dejavnosti teh dveh podjetij in vpliva upada naložb, ki jih financira Sklad za podnebne spremembe.

Analiza, izvedena na input-output preglednici slovenskega gospodarstva v letu 2020 in ob preračunu rezultatov v cene 2024, je pokazala, da bo na narodnogospodarski ravni prenehanje delovanja Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šoštanj skupaj z upadom naložb, ki jih financira Sklad za podnebne spremembe, neposredno in posredno vplivalo na 1,1 milijarde evrov letno manjši prihodek in na 525 milijonov evrov letno nižjo dodano vrednost. Prejemki delovno aktivnih se bodo zmanjšali za 304 milijone evrov letno, amortizacija za 143 milijonov evrov letno, poslovni presežek pa za 86 milijonov evrov letno.

Prenehanje delovanja Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šoštanj skupaj s krčenjem naložb, ki jih financira Sklad za podnebne spremembe, bo neposredno in posredno vplivalo na izgubo 9083 delovnih mest. Naložbe, namenjene raziskavam in razvoju, bodo upadle za 7 milijonov evrov letno, število angažiranih delovno aktivnih z višjo ali visoko izobrazbo (kazalnik angažiranja znanja oziroma človeškega kapitala) pa za 2362.

Prenehanje delovanja Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šo-

štanj skupaj s krčenjem naložb, ki jih financira Sklad za podnebne spremembe, bo neposredno in posredno vodilo v 230 milijonov evrov letno manjše javnofinančne prihodke.

Slovenija bo s prenehanjem delovanja Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šoštanj ob upoštevanju s tem povezanega upada naložb, ki jih financira Sklad za podnebne spremembe, izgubila odstotek skupne dodane vrednosti in skoraj 0,9 odstotka zaposlenosti.

Med gospodarskimi panogami bo ob prenehanju delovanja Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šoštanj najbolj upadla dodana vrednost pri rudarstvu (88 milijonov evrov letno), gradbeništvu (67 milijonov evrov letno) in oskrbi z elektriko plinom in paro (63 milijonov evrov letno). Število delovno aktivnih se bo najbolj zmanjšalo v grad-

Med gospodarskimi panogami bo ob prenehanju delovanja Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šoštanj najbolj upadla dodana vrednost pri rudarstvu.

beništvu (1875), rudarstvu (1764) in v panogah trgovine (865). Naložbe v raziskave in razvoj bodo upadle zlasti v znanosti z razvojnimi storitvami (2,3 milijona evrov letno), pri informacijskih dejavnostih (0,9 milijona evrov letno)

in v kovinskopredelovalni industriji (0,7 milijona evrov letno). Število delovno aktivnih z višjo ali visoko izobrazbo pa se bo najbolj zmanjšalo v rudarstvu (362), oskrbi z elektriko, plinom in paro (225) ter trgovinskih panogah (220).

Pri oceni narodnogospodarskih učinkov prenehanja delovanja Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šoštanj moramo upoštevati, da bo električno energijo, proizvedeno v teh dveh gospodarskih subjektih, na slovenskem trgu nadomestila električna energija iz uvoza. Trgovci z električno energijo si bodo pri tem nekoliko izboljšali izkoristek zmogljivosti. Makroekonomsko bo pomemben le vpliv na povečanje uvoza. Glede na razmere leta 2023 in preračunano v cene 2024 bo za Slovenijo neto učinek upada uvoza zaradi manjše dejavnosti pri prenehanju delovanja Premogovnika Velenje in Termoelektrarne Šoštanj ter povečanega uvoza zaradi dobave manjkajoče energije na naš trg 241 milijonov evrov (0,4 % BDP) večji uvoz. Tu se lahko razmere izrazito spreminjajo glede na spreminjanje cen emisijskih kuponov, ki ne vplivajo le na velikost stroškov Termoelektrarne Šoštanj, ampak tudi na evropske cene zemeljskega plina in električne energije. Nižje cene teh kuponov bodo zmanjšale stroške Termoelektrarne Šoštanj in njen neposredni in posredni vpliv na uvoz, po drugi strani pa bodo vplivale na nižje uvozne cene elektrike. Do nje nega pomanjkanja na evropskem trgu, najverjetneje v enem od sušnih zimskih mesecev, ko se bo pokazala poslabšana stabilnost dobave električne energije v Sloveniji.

■ DOGODKI *Veliko Polje*

Počastili spomin na herojinjo Drino

Na partizanskih Vrheh ob spomeniku narodni herojnji Mihaeli Škapin - Drini, ki ga je iz snežno belega istrskega marmorja izklesal kipar Jože Pohlen, je tudi letos na Velikem Polju potekala tradicionalna slovesnost, ki so jo pripravili občina Sežana, ZB za vrednote NOB Sežana, krajevna skupnost Vrabče in ZZP. Številne zbrane, med njimi so bili tudi sežanska častna občana Pavel Skrinjar in Srečko Rože, divaška častna občana Albin Debevc in Marijan Sotlar, divaška županja Alenka Štručl Dovgan in kozinsko-hrpeljska županja Saša Likavec Svetelšek, je nagovoril sežanski župan Andrej Sila. Slavnostna govornica je bila mlada zgodovinarica Anja Rože, hči Irene in Srečka Rožeta iz Vojaškega muzeja Tabor Lokev, ki ji ne manjka znanja o narodnoosvobodilnem boju.

Pred veličastnim trimetrskim kamnitim spomenikom partizanke je govornica orisala lik Mihaele Škapin - Drine, ki je delila usodo številnih primorskih deklet in se je kljub mladosti brez odlašanja odločila za vključitev v boj zoper fašističnega okupatorja. »Prav to pomlad 1943, ko je na Kozjanah v Brkinih padla 22-letna narodna herojna Pepca Čehovin - Tatjana iz Senožeč, je k partizanom skupaj z mamo, sestro in mlajšim bratom odšla tudi Drina. Eden od bratov je bil že med partizani, očeta pa so italijanski vojaki že utišali in ob tem zažgali še njihovo domačo hišo na Velikem Polju. Drina je dočakala kapitulacijo Italije, vendar se je njeno politično, kulturno in vojaško udejstvovanje končalo že kmalu po tem, 15. novembra 1943, ko je padla kot borca in namestnica politkomisarja Vojkove brigade v boju proti nem-

Ob spomeniku herojnji Drini je zbrane nagovorila zgodovinarica Anja Rože.

škemu okupatorju nad Žirovskim vrhom. Med narodnoosvobodilnim bojem je delovala vsa njena družina. Edina članica Škapinove dru-

žine, ki je dočakala konec vojne in zmago nad okupatorjem, pa je bila njena mati Ivana, ki se je udeležila tako 1. pokrajinske konference

Slovenske protifašistične ženske zveze na Štjaku februarja 1944 kot 1. poveljne konference AFŽJ junija 1945 v Beogradu,« je poudarila Rožetova in orisala tudi neprecenljivo vlogo žensk, ki so jo imele po vojni.

Na prizorišče so že ob začetku prireditve prikorakali pohodniki iz Dolenje vasi pod vodstvom Andreja Škapina in ob spremljavi Vinka Mahničiča na harmoniki. Praporščake je vodil veteran vojne za Slovenijo Bruno Kocjan. Slovesnost, ki jo je povezoval mladi domačin in recitator Matic Lozej, so obogatili tudi člani Kraške pihalne godbe pod taktirko prof. Iva Bašiča. Delegacije pa so pred spomenikom partizanski junakinji položile vence. Prireditve so sklenili s primorsko himno Vstajenje Primorske in družabnim srečanjem.

Olga Knez

■ V METEŽU ZGODOVINE *Višnja Gora (2)*

Codellijev grad na Peščeniku

Nekaj dni zatem je grad zasedla italijanska posadka in v njem ostala vse do 8. septembra 1943, ko je Italija kapitulirala. Nekaj časa zatem je bilo pri nas osvobojeno ozemlje. Že 22. septembra 1943 pa je šest nemških letal bombardiralo Višnjo Goro in povzročilo devet smrtnih žrtev ter veliko materialno škodo. Poškodovano je bilo tudi šolsko poslopje, zato se je pouk začel z zamudo, in to prav v poslopju Codellijevega gradu. V grad pa se je iz varnostnih razlogov preselil tudi rajonski odbor Osvobodilne fronte Višnje Gore. 2. novembra 1943, v času nemške ofenzive, je grajsko poslopje zasedla nemška vojska. Prišlo je tudi do tragičnih dogodkov, ko so Nemci na travniku pod gradom ustrelili 22 partizanskih ujetnikov. Z vojaškim vozilom so v

grad pripeljali tudi osem Višnjancov, ki so jih Nemci pozneje ustrelili ob pokopališkem zidu v Šmarju.

Glavni štab NOV in POS je v pričakovanju nemške ofenzive že 11. oktobra 1943 izdal Odredbo o uničenju vojaških in gospodarskih objektov, gradov, šol, posvetnih domov, železniških postaj itd., ki bi mogli služiti sovražniku. Izvrševanje to povelje so 1. decembra 1943 prišli do gradu partizani II. bataljona Cankarjeve brigade in povedali oskrbniku, da morajo grad požgati. Večina partizanov je bilo domačinov iz grosupeljsko-stiškega okrožja, tako da so se z aktivisti iz Višnje Gore celo osebno poznali. Ti so jih skušali pregovoriti, naj gradu, ki ni vojaški objekt, ne požgejo. Vendar je bilo povelje najvišjega organa par-

tizanske vojske treba izpolniti. Dogovorili so se le, da počakajo z zažigom nekaj ur, da bo oskrbnik v tem času lahko iz gradu odnesel svoje pohoštvo in opremo.

Oskrbnik v svojih spominih zapiše: partizanom smo dali kruh, klobase in vino ter dosegli podaljšanje roka požiga do 23.30. ure, nakar je grad zagorel. V gradu so zgoreli večstoletno pohoštvo, slike, živila, orodje in tudi šolske klopi ter ves šolski arhiv. Ni mi znano, ali je še kje ob požigu gradu ali drugih stavb prišlo do takšnih sporazumnih dogovorov kot v Višnji Gori.

Oskrbnik in žena sta se nato naselila v svojo hišo na Peščeniku, Alojz Zavodnik pa v izpraznjeno grajsko pristavo. Osvobojeno ozemlje v Višnji Gori je nato trajalo pozimi leta

Codellijeva graščina

1943 do spomladi 1944, ko so se začeli vpadi domobrantskih enot iz Grosuplja, kjer so že ustanovili domobrantsko-nemško postojanko. 12. februarja 1944 je domobrantska enota prodrla na višnjegorsko področje in vdrla v stanovanje Alojza Zavodnika ter ga ubila, stanovanje pa izropala. Nato je 28. maja 1944 Višnjo Goro zasedel 620-članski domobrantski udarni bataljon M (Mitte) z nemško četo in tu ostal vse do 6. maja 1945. Za gradnjo bunkerjev so pobrali vse deske in hlodovino iz baronove pri-

stave, iz bivalnih prostorov pa vrata in okna. Pred svojim odhodom so v dneh 4. in 5. maja 1945 aretirali štiri naše krajane iz Višnje Gore, za katerimi se je izgubila vsaka sled. Nikoli jih nismo našli ne živih ne mrtvih.

V vojni so bile povzročene številne žrtve, v Višnji Gori je na obeh straneh izgubilo življenje 160 krajanov. Vojna povzroča tudi materialne žrtve – ena izmed njih je bila tudi Codellijev grad. Na zemljiščih, kjer je stal grad in kjer so bili grajski travniki, zdaj potekata dve cesti, in sicer Partizanska cesta in Cesta talcev v spomin na ubite partizanske ujetnike. Tu je zgrajenih tudi blizu 100 stanovanjskih hiš s prebivalci, ki te zgodovine ne poznajo, nekateri pa celo zahtevajo preimenovanje cest.

(Konec)

Franc Godeša

(učenc 3. razreda osnovne šole v jeseni 1943 v Codellijevem gradu)

■ DOGODKI *Vasica Okroglice*

80 let od poboja partizanskih kurirjev

Pri spomeniku padlim kurirjem kurirske postaje S-5 v vasi Okroglice v bližini Lovrenca, od koder vodi planinska pot na Lisco in Veliko Kozje, je 15. septembra potekala spominska slovesnost. Obudila je čas, ki je prinesel mnogo gorja.

»V mrzli zimi 14. februarja 1944 so se skozi to vas pomikali borci Šerčerjeve brigade in poveljstvo 14. divizije in domačini so jih toplo sprejeli. Po izjemno napornem pohodu z Bohorja in močnem snežnem neurju ter visokih snežnih zametih so na srečo prispeli brez bojev. Poveljstvu divizije je uspelo preliščiti nemški operativni štab in neopazno izmakniti divizijo iz načrtovanega nemškega obroča izpod Bohorja proti zahodu in zasavskim revirjem,« je enega izmed spominov obudila predsednica Združenje borcev za vrednote NOB Sevnica **Vladka Blas** in poudarila, da letos mineva 80 let od dneva, ko so v vasi Okroglice zaradi izdaje domačina pod streli sovražnika padli partizanski kurirji. »Spomin nanje ne sme nikoli zbledeti,« je dejala in nadaljevala, da so bile kurirske

postaje v našem narodnoosvobodilnem boju nekaj posebnega. To je bila ena izmed oblik boja, odpora proti fašizmu in nacizmu. Dodala je še, da je od poletja pa vse do konca oktobra 1944 v bližini vasi Okroglice delovala kurirska postaja S-5 Štajerska, ki je vzdrževala zvezo s TV 5a na dolenski strani v gozdu Jatna blizu vasi Kal nad Šentjanžem. Partizanska pošta skoraj celotne Štajerske proti Dolenjski in glavnemu štabu slovenskih partizanov v Kočevskem rogu je potekala po kurirjih obeh postaj.

Sevniški župan **Srečko Ocvirk** je v svojem pozdravnem govoru poudaril, da je preteklost pomembna, a prav tako kritična presoja zgodovine in pozitiven odnos do nje. »Verjamem, da nas spomin na pretekla dejanja dela boljše pri gradnji sodobne države,« je med drugim omenil. Slavnostni govornik na letošnji spominski slovesnosti, ki se je udeležil tudi minister za gospodarstvo **Matjaž Han**, je bil radeški župan **Tomaž Režun** in tudi ta je v svojem govoru spomnil preteklosti, ko so bili postavljeni temelji za oh-

ranitev slovenskega naroda in ustanovitev lastne samostojne države, h kateri so pripomogli in zanjo darovali svoje življenje tudi kurirji kurirske postaje S-5.

»Imeti lastno državo je privilegij in za ta privilegij se moramo boriti, ga negovati ter si ga znova in znova zaslužiti, kajti nič v našem življenju, česar ne cenimo, ne bo obstalo samo od sebe. Nič ni samoumevno in nič nam ne bo kar tako dano, naša dolžnost je, da za vse, kar imamo, vestno in odgovorno skrbimo. Bodimo ponosni na to, kar je naš narod dosegel v preteklosti, saj sicer ne bi imeli, kar imamo – lastne države Slovenk in Slovencev. /.../ Dandanes žal želijo nekateri potvarjati zgodovino in predstaviti narodnoosvobodilni boj v luči povsem nevredne razprave, zato je pomembno poudariti naslednje dejstvo: ob koncu druge svetovne vojne je svet zelo jasno opredelil, kdo je bil na strani okupatorja in agresorja ter kdo je bil na strani, ki se je borila za narod. /.../ Vrednote, za katere so se borili naši borke in borci, so večne in vedno aktualne.

Tako kot mnogo let deslej so v spremljevalnem programu sodelovali učenke in učenci podružnične osnovne šole iz Loke pri Zidanem Mostu.

Naša dolžnost je, da jih živimo in ohranimo za naše naslednje rodove,« je spodbujal k premišljevanju o posledicah naših dejanj.

V kulturnem delu spominske slovesnosti, ki jo je povezoval Jože Žnidarič in jo obogatil še z recitalom lastne avtorske pesmi, so sodelovali učenke in učenci Podružnične osnovne šole Loka pri Zidanem Mostu ter z recitalom pesmi Karla Destovnika - Kajuha nekdanji predsednik ZZB NOB Slovenije Tit Turnšek. Slovesni postavitvi praporščakov je poveljeval predsednik OZVVS Sevnica Franc Golob, par-

tizansko vzdušje so prikazali pripadniki Prvega spominskega dolenskega partizanskega bataljona.

Pred slovesnostjo je delegacija ZB za vrednote NOB Sevnica s predsednico Vladko Blas, s predsednikom OZVVS Sevnica Francijem Golobom, predsednikom KO DIS 1941-1945 Sevnica Vinkom Zalezino in sevniškim županom Srečkom Ocvirkom položila cvetje in venec k spomeniku padlim, ki ga je leta 1978 izdelal sevniški kipar Rudi Stopar. Položitev venca je potekala ob postroju častne čete Slovenske vojske.

S. R.

V SLIKI IN BESEDI

Rog:

V programu Društva za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu imamo vsako zadnjo soboto v oktobru in soboto pred dnevom upora v aprilu akcijo čiščenja partizanskih grobišč v Rogu. Letos smo se zbrali pred gasilskim domom v Podturnu. Tokrat smo imeli na voljo le dva kombija. S kombijem podturnskih gasilcev smo se odpravili na semiško stran in očistili grob Bogomila Ivančiča v gozdu ob cesti v Srednji vasi, grob na Novem Taboru pri Črmošnjicah, na Planini grob Draga Marina, nato pa še obeležje v Sredgori, postavljeno v spomin zverinsko pobitima sestrama Troha, ob cesti Planina-Ponikve spominsko obeležje Stanetu Rozmanu (pokopan je bil v bližini) in dr. Mišelčiču (leta 1942 je bila tu pomična partizanska bolnica) ter grobišče Vinica.

Z drugim kombijem, ki nam ga je odstopil tovariš Robi Krese iz Rateža, so udeleženci akcije odšli čistiti grobišča Jelendol, Stari trg pri Jelenici, Pugled in Pogorelec. Na čiščenje grobišč v Komarni vasi, Gornjem Hrastniku in Lesenem kamnu se je odpravilo osem članov v dveh osebnih avtomobilih. Vozila sta Stane Berkopec in Anton Rozman. Na skupnih akcijah so tudi letos manjkali člani iz Semiča in člani iz Kočevja z obvestilom, da so obeležja očistili sami. Žal ni bilo čisto tako.

Ob koncu akcije smo se zbrali pri polharski koči na Pogorelcu. Tam smo posedli za mize, obsijane s soncem, se odžejali, pomalicali, pa tudi klepet ob kavi in pecivu ni manjkal. Poklepetali smo med seboj in ugotovili, da je bilo pri večini grobišč treba pograbiti listje in opleti plevel. Žal pa je nekdo ali neka skupina odstranila mah na zidu, ki obdaja grobišče na Pugledu, s čimer se nismo strinjali, saj so s tem naredili veliko škodo. Na posameznih grobovih po potrebna nova zasaditev, okoli obeležij pa bo treba nasuti pesek. Samo društvo nima toliko sredstev, zato bo za ureditev posameznega obeležja treba zaprositi za denar občine, ki so pristojne za tiste spomenike. V naši občini imamo v Rogu štiri grobišča, v semiški jih je osem, od tega nekaj grobišč in nekaj obeležij, Črnomalci imajo en grob, za katerega ni znano, kdo v njem počiva, kočevska občina pa ima v Rogu dve grobišči. Druga obeležja so na obrobju Roga. Skupno jih je enajst. V topliški občini zanje poskrbi Občinsko združenje borcev za vrednote NOB. O teh ugotovitvah bo obvezno morala teči beseda na občnem zboru.

Helena Miša Kulovec

Štore:

Ob dnevu spomina na mrtve Osnovna šola Štore vsako leto pripravi zelo lepo spominsko slovesnost. Tako je bilo tudi letos. Bogat kulturni program, ki so ga izvedli učenci pod mentorstvom svojih učiteljev, daje takšni priložnosti resnično plemenit in neprecenljiv pečat. Te priložnosti so spodbuda za negovanje domoljubja.

Na pročelju Osnovne šole Štore je spominska plošča, na kateri je vklesanih 50 imen in priimkov, ki so v času druge svetovne vojne v partizanskih vrstah ali koncentracijskih taboriščih izgubili svoje življenje. Vsekakor je bil za naše območje to zelo velik krvni davek.

Naša občina je pred spominskim obeležjem na Svetini, kjer je pokopanih 30 borcev in aktivistov Osvobodilne fronte, zelo lepo uredila prostor in ga okrasila z rožami. Z ganljivo hvaležnostjo in spoštovanjem do tistih, ki so se borili za našo napadeno domovino in svobodo in so takrat zanj padli, se na njihovih grobovih poklonimo s cvetjem in prižgemo svečke. Med drugo svetovno vojno je bilo preveč človeških žrtev, preveč storjenega gorja, izseljenih ljudi in požganih domov, da bi vse to zlahka pozabili.

Ponosni smo, da se ob tem prazniku poleg osnovne šole vsako leto na vso moč angažira tudi naša občina. Tako smo tudi letos skupaj z županom Miranom Jurkoškom obiskali vse partizanske grobove.

Srečko Križanec

Idrija, Cerklje:

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Idrija - Cerklje smo se odpravili na izlet in strokovno ekskurzijo, jesenski potep po Krasu. Zapeljali smo se do Sežane, kjer nas je sprejel predsednik Združenja ZB Sežana Bojan Pahor. Predstavil nam je delovanje združenja, njegovih krajevnih ZB in nas seznanil z dogodki med narodnoosvobodilnim bojem na tem območju. Sledil je ogled Botaničnega vrta. V lepem sončnem vremenu smo ob vodnem ogledu spoznali marsikatero skrivnost in pripovedko o družini Scaramangà, vili Mirasasso in njenem vrtu ter potankosti, kako je vrt nastajal, kdo vse je v njem živel in kaj je za koga pomenil. Spoznali smo mite in legende posameznih dreves in drugih rastlin, njihov pomen in uporabo. Ogledali smo si tudi rastlinjak iz leta 1890 ter spoznavali kraško pokrajino in njeno rastlinstvo.

Glavni del ekskurzije je bil ogled Vojaškega muzeja Tabor Lokev. Ta muzej deluje v obrambnem stolpu Tabor, ki je bil zgrajen leta 1487 in je kulturni spomenik lokalnega pomena in lasti občine Sežana. Muzej je bil odprt 14.

avgusta 1994. Lastnik muzejske zbirke in upravitelj muzeja je Srečko Rože, ki so ga že v otroštvu pritegnile pripovedi deda Viktorja Rožeta, preživelega pripadnika avstro-ogrske vojske v prvi svetovni vojni, kot tudi pripovedi očeta Albina iz časa druge svetovne vojne. Z dedom Viktorjem je na vaškem smetišču rojstne vasi Kreplje pri Dutovljah našel svoja prva predmeta, čutarico in bajonet, ki sta ga pritegnila k zbiranju. Prvo zbirko militarij, ki je štela 511 kosov, je v letu 1983 zasegla milica. Po odsluženem vojaškem roku leta 1987 je začela nastajati nova zbirka militarij iz časa prve in druge svetovne vojne. Poseben pomen smo posvetili zbirki druge svetovne vojne in dogodkov med narodnoosvobodilnim bojem na območju Slovenije. Ob teh zbirkah sta počasi nastajali še arheološka in etnološka zbirka, vezani najprej na domače kraško območje, z leti pa tudi na druga območja Slovenije.

Ogledali smo si tudi botanični vrt v Sežani.

Sledil je ogled Galerije kamna v Štorjah, kjer sta nas sprejela naš rojak iz Jagrč Gabrijel Jeram in predsednica krajevne skupnosti Štorje Meri Hreščak. Gabrijel je svoje življenje posvetil zbiranju in proučevanju kamnov iz vseh še delujočih in predvsem opuščenih kamnolomov na območju Krasa. Njegova zbirka kamnov, kamnoseškega orodja in fotografij vam bo zgodovino obdelovanja kamna prikazala na pristen in edinstven način. Po ogledu smo položili cvetje pred spominsko obeležje, posvečeno padlim borcem med narodnoosvobodilnim bojem.

Vojko Carl

Dovje, Kranjska Gora:

Združenje borcev za vrednote NOB Dovje - Mojstrana in občina Kranjska Gora sta pripravila občinsko žalno slovesnost pred dnevom spomina na mrtve pri spomeniku prve in druge svetovne vojne v spominskem parku na Dovjem. Spomnili smo se slovenskih fantov, ki so služili avstro-ogrski monarhiji, padlih v prvi svetovni vojni, borcev generala Rudolfa Maistra za severno mejo, junakov iz mogočnega boja z mnogo številnejšim okupatorjem med drugo svetovno vojno in junakov osamosvojitvene vojne leta 1991 za samostojno Slovenijo. Vsi ti dogodki nam tiho šepetajo zgodbe, ki jih je zapisal čas.

Iz dokumentacije je razvideno, da je v letih od 1941 do 1945 v občini Kranjska Gora v različnih obdobjih in razmerah veliko ljudi darovalo svoje življenje na oltar domovine. V krajevni skupnosti Rateče - Planica je padlo osem borcev, trije so umrli v taborišču, v krajevni skupnosti Podkoren so na pokopališču pokopani trije borci, v Kranjski Gori je v boju za svobodo padlo devet borcev, v krajevnih skupnostih Rute, Gozd - Martuljek, Srednji Vrh so v boju za svobodo padli štirje borci, dva sta umrla v taborišču. Največ vaščanov je izgubila krajevna skupnost Dovje - Mojstrana. V Dragi so mučeniško ustrelili devet upornikov, 27 vaščanov se ni vrnilo iz zloglasnih taborišč po Evropi in 37 borcev je padlo v boju s sovražnimi silami.

Zavedajmo se, da so naši občani dali svoje življenje za slovenski narod, da bi obstal na svoji zemlji in ohranil slovensko besedo in kulturo. Branili so svoje ognjišče, svojo domovino. Končno smo prišli do svoje težko priborjene države Slovenije.

Zato ne zapravimo njihove dediščine, ki so jo skozi stoletja izbojevali s krvjo in trpljenjem. Ohranimo jo, kot so jo imeli v spominu, preden so za lepši jutri žrtvovali svoje življenje. Nam živim naj bo opomin, da tisti, ki so umrli, niso umrli zaman.

Mrtvi naj počivajo v miru, vsi si zaslužijo svoje počivališče. Vojne grozote niso pozabljene, vendar nas žene odgovornost za mirno in varno prihodnost nas in naših otrok. Zato moramo z ramo ob rami živeti skupaj in najti skupno pot v tej prelepi Sloveniji. Svet okoli nas je obdan z vojnami, grozotami, ki jih gledamo iz dneva v dan in so za nas pretresljive. Poln je sovražnosti in nestrpnosti. Želimo si le, da nikoli več ne bi bilo vojne.

V imenu občinskega društva ZB za vrednote NOB Dovje - Mojstrana in občine Kranjska Gora se zahvaljujem učencem Osnovne šole 16. decembra Mojstrana in mentorici za recital, vokalni skupini Triglavski zvonovi za prisrčne zapete pesmi, Primožu za čustvene zaigrane melodije in predsednici ZB za izrečene tople misli. Venčke smo položili v vseh petih krajevnih skupnostih v občini Kranjska Gora, prav tako v Dragi in Begunjah.

Starši, krajanji in občani nam pomagajo ohranjati zgodovino, skupaj gradimo nove poti in ohranjamo čas miru.

Sonja Mirtič, foto: Jože Mirtič

Domžale, Šumberk:

V gozdu na virski strani griča Šumberk, ki se dviga nad Domžalami, je postavljen spomenik, namenjen trem aktivistom Osvobodilne fronte, ki so 20. avgusta 1944 padli pod streli domačih izdajalcev. Aktivista Vencelj Perko in Franc Chvatal sta bila učitelja, stebra takratne inteligence, aktivista Ignaca Hribarja pa so domobranci avgusta 1944 zaprli, da bi prišli do njegovega sina Ivana, partizana. Ker se jim to ni posrečilo, so Ignaca ustrelili na Podrečju.

Ob spomeniku je slovesnost 7. septembra 2024 pripravila Krajevna organizacija borcev za vrednote NOB Slavka Šlandra. Med številnimi udeleženci spominske slovesnosti so bili tudi praporščaki, vsi prisotni pa so se z minuto molka poklonili spominu na aktiviste, ki ne bodo pozabljeni. Ob spomeniku sta Darko Jenko, podpredsednik KO za vrednote NOB Slavka Šlandra, in Maša Mlinarič, ravnateljica Osnovne šole Venclja Perka, položila venca. Po pozdravu Nataše Belle, predsednice KO za vrednote NOB Slavka Šlandra, ki je spominsko slovesnost vodila, je o dogodku pred 80 leti spregovoril Franci Gerbec, predsednik KO za vrednote NOB Venclja Perka Domžale. Spomnil je na ustanovitev domobranske postojanke v Domžalah, na njihova grozodejstva in predvsem na smrt treh nedolžnih aktivistov Osvobodilne fronte, ki so svoje življenje žrtvovali za svobodo. Ob tem je spomnil na obravnavo dogodkov iz druge svetovne vojne n na potrebo po ohranitvi spomina na žrtve vojn. Pozabil ni niti na sedanost in prihodnost ter opozoril, da je naša dolžnost, da ob negativnostih ne pogledamo stran, temveč skušamo kaj narediti, navzoče pa je spomnil na svetost življenja, svetost smrti, pa tudi da slabega, za kar ne želimo, da bi nam naredili drugi, tudi mi ne storimo.

Slovesnost sta lepo zaokrožila oba pevski zbor, ženski pevski zbor Stane Habe pod vodstvom Andreje Polanec in ob spremljavi kitarista Hervina Jakončiča in orgličarja Marjana Urbanija ter Moški pevski zbor Radomlje pod vodstvom Primoža Leskovca. Nastopili sta tudi recitatorki Milojka Lunar in Metka Avsec. Med šumenjem listov bližajoče jeseni je zadonela partizanska in ljudska pesem, prisotni pa smo se spet s hvaležnostjo spomnili vseh treh ustreljenih aktivistov Osvobodilne fronte in si zaželeli: nikoli več vojne!

Vera Vojska

Lokev:

23. oktobra je v spominskem parku padlim borcem in žrtvam nacifašističnega nasilja iz Lokve in Prelož potekala komemoracija, ki jo ob državnem prazniku spomina na mrtve tradicionalno prireja Krajevna organizacija Zveze združenja borcev za vrednote NOB Lokev - Prelož.

Spominske komemoracije so se udeležili Andrej Sila, župan občine Sežana, Robert Müllner, predsednik Krajevne skupnosti Lokev, Bojan Pahor, predsednik Območnega združenja ZB za vrednote NOB Sežana, Igor Hreščak, predsednik Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Lokev - Prelož, svojci padlih borcev in žrtev nacifašističnega nasilja ter člani domoljubnih organizacij.

V kulturnem programu sta nastopila Moški pevski zbor Tabor Lokev pod vodstvom zborovodje Ladislava Korošca in družina Rože iz Vojaškega muzeja Tabor Lokev. Častni občan Srečko Rože je recital pesem Pismo materi iz groba pesnika Ivana Minattija in Pismo avtorja Jeni. Govornica na žalni slovesnosti je bila Irena Rože, kulturni program pa je povezovala zgodovinarica Anja Rože.

31 padlim borcem in šestim žrtvam nacifašističnega nasilja so se s cvetjem in vencem poklonili Igor Hreščak in Liljana Pahor iz ZB za vrednote NOB Sežana ter predstavnika stranke Levica iz Sežane. Nato smo se vsi skupaj z minuto molka poklonili spominu na padle borce in žrtve nacifašističnega nasilja, padlega borca Leopolda Gregorčiča iz Ljubljane, pokopane na lokavskem pokopališču, ter Virgilija Ščeka, duhovnika, narodnega buditelja in publicista, ki mu je leta 1941 takratni lokavski kaplan Anton Požar zaradi vse ostrejšega fašističnega preganjanja omogočil zatočišče v lokavski kaplaniji. 30. oktobra sta k spomeniku duhovnika Virgilija Ščeka v Lokvi položila venec tudi Marjan Suša, član Društva TIGR Primorske, in Srečko Rože iz Vojaškega muzeja Tabor Lokev.

Irena Rože, foto: Anja Rože

Osankarica, Duplje:

Članice in člani krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote NOB Duplje v občini Naklo na Gorenjskem že nekaj let obiskujejo kraje, ki so povezani z dogodki iz časa narodnoosvobodilnega boja. Cilj letošnjega izleta je bila 21. septembra Osankarica na Pohorju, kjer je pri Treh žeblih 8. januarja leta

Izletniki ob spomeniku na Osankarici pri Treh žeblih

V SLIKI IN BESEDI

1943 Pohorski bataljon bil svoj zadnji boj. Dupeljci so s seboj povabili tudi članice in člani iz nakljanske organizacije. Osankarica za cilj izleta ni bila izbrana zgolj zaradi zgodovine, ampak tudi zato, ker sta imela v Pohorskem bataljonu pomembno vlogo Rudi Mede - Gropa in njegova žena Pavla Mede - Katarina iz Strahinja. Rudi je bil komandant bataljona, Katarina pa komandirka ženske čete, ki po pogumu ni zaostajala za fanti.

Bataljon je bil ustanovljen septembra leta 1942. Po številnih uspešnih akcijah se je nad 90-članski bataljon ustavil na Osankarici blizu Treh žebeljev, kjer je nameraval v 26 zemljankah preživeti zimo. Nemški vojaki in policisti so ga skušali s pomočjo domačih vohlačev izslediti, saj jim je povzročal velike preglavice. To jim je v začetku januarja uspelo. Imeli so podatke o kraju, kjer se borci zadržujejo, njihovem številu in oborožitvi. Šestega januarja je bil izdan ukaza za obkolitev in napad, ki se je začel 8. januarja 1943. Dve uri je 2000 napadalcev stiskalo obroč okrog taborišča. Partizani, ki jim je komandant Gropa zapovedal, naj zadnji naboj prihranijo zase, so padali drug za drugim. Zadnji strel je zadel enega od sinov legendarnega Alfonza Šarha. Od ureditve spominskega kraja na Osankarici je minilo že nekaj časa. Tako kot številni drugi obiskovalci si tudi izletniki iz Dupelj in Naklega želijo, da bi granitna obeležja z imeni padlih in okolico obnovili in še bolje označili.

Predsednika dupljanskega in nakljanskega odbora Gorazd Kokalj in Bojan Bajželj sta k spominski skulpturi položila venec. Greta Štamaluk - Fister pa je govorila o spominih na Pavlo Mede, rojeno Sajovic, ki je bila leta 1951 odlikovana z redom narodne herojinje, na njenega moža Rudija in njuno hčerko Fenjo. Na Pavlo in Rudija Mede spominja plošča na kraju, kjer je v Strahinju nekdanji stal njen dom.

Ena od nalog dupljanskega združenja za vrednote NOB je tudi pridobivanje novih članic in članov. Združenje je tudi letos pred dnevom spomina na mrtve pripravilo tradicionalno spominsko slovesnost pri spomeniku padlim partizanom, pobitim talcem in umrlim v taboriščih - skupno jih je 24 - pred podružnično šolo. Izjemno pohvalno je, da na slovesnosti že leta sodelujejo učenke in učenci Podružnične osnovne šole Duplje - šola je podružnica Osnovne šole Naklo - in z moškim pevskim zborom Triglav Duplje, ki poje že nad 90 let. Duplje so vzoren primer sodelovanja med organizacijo, šolo, domačo kulturo in občino Naklo oziroma njenim županom Ivanom Megličem.

Jože Košnjek

Muta, Pernice:

Občina Muta je majhna obmejna občina tako po svojem obsegu kot tudi po številu prebivalcev, vendar so na njenem ozemlju kar štirje pomniki, ki pričajo o trpljenju borcev in domačinov v teh krajih v drugi svetovni vojni. Občani so postavili na cerkve in pokopališča tudi spominske plošče za padle in pogrešane fante, ki so morali služiti nacifašističnim silam in se nikoli niso vrnili pod domačo streho. Pozabili niso niti na izgnance in taboriščnike, ki so prestajali najhujše sovražnikove zločine.

Pred dnevom spomina na mrtve se vseh žrtev še posebej spominjamo na žalnih slovesnostih, ki jih pripravijo člani Občinskega odbora borcev za vrednote NOB Muta in občina Muta.

Letos smo se zbrali pri spominskem obeležju na Pernicah. Skrbno smo načrtovali program, v katerem so sodelovale pevke Pevskega zbora Klasje, Perniška kmečka godba, učenci Osnovne šole Muta z mentorico in recitator Teo Škratek. Prav posebno čast so padlim partizanom in ubitim domačinom izkazali vojaki Slovenske vojske s častno stražo. Slavnostna govornica je bila županja občine Muta Angelca Mrak. Naša slovesnost je bila tudi poklon generalu Rudolfu Maistru, saj letos mineva 150 let od njegovega rojstva in 90 let od njegove smrti. Spomnili smo se junaka, ki je prav v novembrskih dneh leta 1918 naše ozemlje priključil Kraljevini Slovencev, Hrvatov in Srbov. Bil je velik človek, vojak, strateg, pesnik, bibliograf in predvsem zaveden Slovenec.

Po bogatem kulturnem programu so se nastopajoči, gostje in vsi prisotni družili z domačini v kulturnem domu na Pernicah, kjer so jim kmečke žene postregle z odličnim golažem in toplim napitkom. Poskrbele so tudi za sladico.

Mislím, da je prav, da se vsem nastopajočim, vojakom, praporščakom, domačinom, kmečkim gospodinjam, lovcom, prisotnim, predvsem pa občini Muta in njeni županji najlepše zahvalim za ta prijetni dan.

Marija Tandler

Planina nad Pobočjem:

14. septembra 2024 je na Planini nad Pobočjem potekala spominska slovesnost, ki je bila posvečena počastitvi spomina na kruto pobite. Ni hiše v vasi, ki ne bi v boju za osvoboditev 14. in 15. septembra 1942 plačala krvnega davka. Med ustaškim pohodom je bilo ustreljenih in zaklanih 32 moških iz vasi in okolice. Vas s trinajstimi hišami je bila do tal požgana in izropana, žene in otroci pa izgnani. Pozneje so zaradi izdajstva odkrili tudi partizansko bolnišnico v Prisjeki na Hrvaškem in v njej pobili ranjence, med katerimi je bil tudi zdravnik dr. Stanko Černelč iz Brežic.

Kot je poudaril slavnostni govornik Silvo Gorenc, »kljub časovni oddaljenosti z vsakoletnim srečanjem in počastitvijo pred tukajšnjim spomenikom in spomenikom v Novem selu, kjer so pobijali žrtve, gojimo spoštljiv spomin na pomorne žrtve«. Spomin ohranjamo veteranske organizacije, domača krajevna skupnost in vaščani, Mestna občina Krško, Osnovna šola Pobočje in kulturna društva.

»Dvajseto stoletje je bilo za slovenstvo usodnega pomena. Kot v širnem svetu smo v bitki za obstoj preživljali vzpone in padce. Uspeli smo z mago

v narodnoosvobodilnem boju in osamosvojitvi ... Moramo pa vedeti, da so vrednote, kot so demokratične pridobitve, samostojnost, suverenost, spoštovanje prava, socialna pravičnost in številne druge vedno izpostavljene razvrednotenju, zato jih velja braniti in negovati. Zaradi nerešenih družbenih problemov rastejo neofašistične sile po Evropi, pa tudi pri nas. Tem silam se je treba odločno upreti. Grenke izkušnje nas učijo, kaj povzročijo dopuščanje teh pojavov.«

Vence k spomeniku so položile delegacije lokalne skupnosti, veteranskih organizacij in Zveza združenj antifašističnih borcev in antifašistov iz Zagreba in Samoborja. V kulturnem programu so sodelovali učenci iz Osnovne šole Pobočje, Jerneja Dornik in Terezija Potočar ter trobilni kvintet orkestra Slovenske vojske. Prisotni smo se zadržali v prijetnem tovariškem druženju pri izletniški kmetiji Stipič.

S. B.

Radovna:

20. septembra je minilo 80 let, ko je žalost odela našo pokrajino. Nemci in njihovi privrženci so se namreč maščevali partizanom in zažgali vas Radovno, v kateri je zgorelo najmanj 24 domačinov. Najmlajši je bil star komaj sedem mesecev, najstarejši pa 81 let. Žrtvam in njihovim svojcem smo se

21. septembra poklonili s spominsko slovesnostjo pri spomeniku žrtvam Roka, ki je bil odkrit leta 1961.

Slavnostni govornik je bil podpredsednik Zveze združenja borcev za vrednote NOB Slovenije dr. Ivan Svetlik. »Naj nam bo spomin na žrtve, katerih hrepenenje po svobodi in miru so ugasnile okupatorjeve krogle in plameni njihovih lastnih hiš, hkrati tudi opomin, da ne bi pozabili. Naše pozabe se namreč najbolj veselijo tako imenovani pričevalci, ki iščejo vse mogoče razloge, da bi opravičili organizacijo domobranskih in drugih kolaborantskih enot, prisego domobrancev tretjemu rajhu in zločine, ki so jih skupaj z Nemci in Italijani zagrešili nad lastnim narodom. Ne pustimo jim tega veselja in zavrnimo njihovo lažno zgodovino!« Zbrane je nagovorila tudi podžupanja Gorij in predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Radovljica Danijela Mandeljč. Skupaj z dr. Svetlikom je žrtvam položila venec v znamenje spoštovanja boja za našo svobodno deželo.

Občinska uprava Gorje, Foto: Miro Zalokar

Razbor:

Prvo oktobrsko soboto smo se domačini, člani veteranskih in domoljubnih organizacij ter sosodje zbrali pri spomeniku na Razborju in počastili spomin na osemdeseto obletnico vseh padlih borcev in domačinov, žrtev nacističnega okupatorja.

Dr. Peter Pungartnik, podžupan občine Slovenj Gradec, je nagovoril prisotne in podelil priznanja te občine. Priznanje sta prejela tudi krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Razbor in njen predsednik Anton Stropnik (na sliki) za delo pri ohranjanju partizanskih tradicij in prenašanju vrednot narodnoosvobodilnega boja na mlajše rodove.

Stane Gradišnik

Ljubljana, Sostro:

Krajevni organizaciji Zador - Sostro in Janče sta se tudi letos predstavili na Prazniku jeseni, ki je tradicionalno potekal v Osnovni šoli Sostro. Na priveditvi se vsa društva predstavijo krajanom in predvsem učencem.

Na stojnici krajevne organizacije je Mija Kocjančič, predsednica KO Zador - Sostro skupaj s tovarišicami in tovariši predstavljala delovanje KO in tudi širše borčevske organizacije (izložba brošur, knjig iz arhiva Spominske hiše, nekdanjih mladinskih revij). Poseben poudarek so dali spoznavanju šolskih otrok z zgodovino druge svetovne vojne, za kar so poskrbeli z nagradnim kvizom. Šolarji pa so lahko s pravilnim odgovorom na vprašanje, katere ceste te pri nas nosijo ime v spomin na drugo svetovno vojno, sodelovali v žrebanju za tri slastne pice v sostrski gostilni Pri Kovaču. Prejeli so 450 pravilnih odgovorov. Ob prijetnem pogovoru z učenci so jim postregli obilo malinovca, slanega in sladkega peciva, delo pridnih rok članic krajevnih organizacij.

Kot krajevna organizacija, ki neguje bogato zgodovino narodnoosvobodilnega boja na svojem območju, so prostovoljci na stojnici nekoliko starejšim obiskovalcem radi predstavili pestro zgodovino kraja. Na območju te krajevne organizacije je bila namreč ustanovljena prva partizanska zavezniška četa, ki je pozneje postala del 2. grupe odredov - Molniška četa, in sicer 13. julija 1941. Na ta dan četrtna skupnost Sostro praznuje tudi svoj krajevni praznik. Proslavo na ta dan seveda tudi organizirajo v krajevni organizaciji.

Letos so jih na proslavi obiskali njihovi člani iz Združenega kraljestva, družina Brooks in Šimic, ki so obisk posvetili raziskovanju partizanske preteklosti svojih prednikov (med njimi so dva ustanovitelja Molniške čete, trije prvoborci).

Predstavitve Krajevne organizacije Zador - Sostro pa ne bi bila celostna, če ne bi vključevala slavnega Pugleda, prav tistega iz partizanske pesmi 'Tam na Pugled gori'. Predsednica Mija Kocjančič je namreč pripravila prvi novi turistični produkt, vodenje skupin po zgodovinskih krajih četrtna skupnosti Sostro, ki vključuje obisk in ogled Urha, Pugleda, Spominske hiše 2. grupe odredov v Podlipoglavu, spomenika 5 pušk Molniške čete, Janč, Orel in drugih zanimivih krajev v okolici. Vsi, ki jih tovrstni vodeni ogledi zanimajo, lahko pišejo na: marija.kocjancic1234@gmail.com.

Žiga Novak

Sovinja peč:

ZB NOB Kamnik je pripravil spominsko slovesnost ob 80. obletnici požiga domačij in vaščanov na Sovinji Peči 15. oktobra 1944 in ob prazniku krajevne skupnosti Sela.

V kulturnem programu so nastopili učenci Podružnične šole Osnovne šole Sela pri Kamniku. Program je povezoval Igor Žavbi. Zbrane sta nagovorili predsednica JS Sela pri Kamniku Nežka Poljanšek in podžupanja občine Kamnik Romana Učakar. Slavnostni govornik je bil Dušan Božičnik, podpredsednik ZB NOB Kamnik. Župnik župnije Sela pri Kamniku Edi Strouhal pa je za pokojne v tej tragediji in vse padle borce opravil kratko molitev.

Dušan Božičnik je v govoru iz zapisov tovarišice Stanislave Završnik Dokler živimo, naši spomini ne morejo umreti povzel dogodke na Sovinji Peči: »Spominsko obeležje in grob sta v spomin Livkovi in Brlečevi družini s Sovinje Peči. Nemci so 15. oktobra 1944 umorili in sežgali trinajst družinskih članov, med njimi pet otrok: tri deklice, stare deset, dvanajst in štirinajst let, ter dva dečka, stara sedem in enajst let, ki so pokopani pri Livku. Na plošči sta tudi imeni Antona in Jožeta Malija z Bele Peči, ki sta 24. maja padla v domači hiši, ko so Nemci tam uničili partizansko kurirsko skupino.«

Dotaknil se je tudi dogodkov iz današnjega časa, med drugim shoda pripadnikov tako imenovane Slovenske obrambne straže (sodobne vaške straže) v Ljubljani. Spomnil je, da so v svetu in v naši bližini izbruhli ruske invazije na Ukrajino in genocidne izraelske politike v Palestini, ko Izraelce podpirajo Američani. Predvsem pa je poudaril podporo, ki jo tem nevarnim vojaškim igram lahkomišelnost izkazuje Evropska unija in NATO.

Krajanom je čestital ob prazniku krajevne skupnosti Sela 15. oktobra in za vse, kar so v krajevni skupnosti dosegli in skupaj ustvarili.

Dušan Božičnik

Ljubljana, Straža:

Na povabilo Veleposlaništva Ljudske republike Kitajske v Ljubljani sta se sprejema v počastitev 75-letnice Ljudske republike Kitajske udeležili delegacija ZB za vrednote NOB Straža in delegacija Društva Franc Rozman Stane iz Škocjana.

ZB za vrednote NOB Straža že vrsto let uspešno sodeluje z Veleposlaništvom Ljudske republike Kitajske, zlasti še z vojaškim atašejem in njegovim osebjem. Tako smo jih lani povabili na nabiranje gob in kostonja, spomnili pa na nabiranje čemaža in pokušino izdelkov iz njega.

Tudi letos bomo po martinovanju šli nabirat kostonj in ga spekli ter obogatili z novim letošnjim vinom. Kitajski častniki in drugo osebje veleposlaništva so hvaležni članom ZB Straža za obisk Dolenjske in Novega mesta ter Straže in njenih zidanic.

Branko Đukić

Suha:

KO ZB Britof - Predoslje je tudi letos pripravil pohod do spominskega obeležja na kraju, kjer so padli komandir Tretje čete bataljona Kokrškega odreda Milan Juvan - Maksim in še dva neznana borca. Pohod je potekal od Kulturnega doma Predoslje ob ograji posestva Brdo do spominskega obeležja, kjer je predsednik KO Huso Bakrač pozdravil vse prisotne in na kratko obrazložil namen pohoda s poudarkom, da smo se zbrali pred spominskim obeležjem, kjer so leta 1942 padli izdani borci. V nadaljevanju je delegacija prižgala svečo pred spomenikom in z minuto molka smo počastili spomin na padle borce. V kulturnem programu, ki je sledil, je tovariš Lado zaigral na orglice, vsi navzoči pa smo pritegnili s petjem. Nato sta sledili recitaciji našega člana Mira Zelnika in glasu harmonike, na katero je zaigral Branko Dežman.

V SLIKI IN BESEDI

Po končanem kulturnem programu je navzoče nagovorila osrednja govornica, Jožica Zelnik, ki je med drugim povedala: »Tudi danes smo se zbrali pred spominskim obeležjem, ki ga je leta 1961 postavila Krajevna organizacija ZB Predoslje in na kateri je napisano ime Milan Juvan - Maksim. Na njegovi bojni poti iz Kamnika v smeri Storžiča so ga spremljali dva neznana borca in partizanka Ančka. V zgodnjih jutranjih urah 2. oktobra leta 1942 so se ustavili v gozdu nad Suho, da se odpočijejo. Iste dne jih je opazila domačinka z območja Brega ter jih ovadila nemški policiji, ki je imela sedež v Predvdvoru. V boju z nemško policijo so vsi trije padli, partizanki Ančki pa se je uspelo rešiti pred zločinci.

Okupatorji Slovenije leta 1941 niso le razkosali ozemlja, marveč so povzročili tudi delitve med ljudmi. Na pobudo Komunistične partije in krščanskih socialistov ter drugih naprednih skupin je bila ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda. Vsi so se zavedali, da je treba prijeti za orožje in se upreti okupatorju. Na žalost je bilo tudi veliko takih, ki so se raje odločili za kolaboracijo z okupatorjem in skupaj z okupatorjem nadaljevali boj proti ustanoviteljem Osvobodilne fronte. Zaradi teh ravnanj in izdajstev je po oceni zgodovinarjev v narodnoosvobodilnem boju padlo veliko več bork in borcev, posledično pa tudi njih samih.

Na pobudo naše članice tovarišice Elice smo se vsi odzvali njenemu vabilu in se že tradicionalno udeležili tovariškega srečanja na njenem domu na Suhi.

Srečko Frelj

Škofja Loka:

Klub brigadirjev MDB Škofja Loka v sodelovanju z ZB Škofja Loka je tudi letos poskrbel za že tradicionalno čiščenje dela spominskih obeležij NOB na našem območju. Večja akcija poteka vsako leto v oktobru.

Spomenik Gabrk

Spomenik Bukov vrh

19. oktobra se je pred hotelom Lonca zbralo štirinajst prostovoljcev brigadirjev in članov Zveze borcev. Razdelili smo se v tri skupine in vsaka od njih je odšla na izbrano območje. Očiščenih je bilo tudi nekaj obeležij na območju Poljan in Žirov. Akcija je trajala približno štiri ure, potem smo se pred slovesom sešli na Vidmu v Poljanah.

ZB NOB Škofja Loka, foto: Slavko in Srečo

Šmarje, Pomjan:

V organizaciji Kulturnega društva France Bevk, ki je letos zaznamovalo 50 let delovanja, so se pevci nekdanjega MoPZ, ki so se mu pridružili še drugi, poklonili pri krajevnih spomenikih padlim borcem NOB v Šmarjah, Pomjanu, Krkavčah in Gažonu. Pod vodstvom dirigenta Vladislava Korošca so zapeli

žalostinke in položili vence. V programu je s pesmijo sodelovala tudi pevka Marjetka Popovski. Poleg partizanskih pesmi je recitala še pesmi Istrana Alojza Kocjančiča.

V krajevni dvorani v Šmarjah smo se na koncu spomnili še številnih lepih trenutkov in dogodkov iz delovanja društva.

DI

Straža, Pobegi, Čežarji:

Tudi letos je krajevna skupnost Pobegi - Čežarji s pomočjo vrlih članov ZB za vrednote NOB Pobegi - Čežarji pred spomenikom padlim izvedla lepo pripravljeno in vodeno spominsko slovesnost ob njihovem krajevnem prazniku in v spomin na padle borce in krajanje med drugo svetovno vojno.

Kot so povedali govorniki in voditelj proslave, je spominska slovesnost pripravljena v spomin na žrtve nemške požigalske ofenzive 2. oktobra 1943. Posvečena je spoštljivemu in trajnemu spominu na padle in pobite. V pestrem kulturnem programu sta zbrane med drugimi nagovorila slavnostna govornica dr. Neža Čebren Lipovec in podžupan mestne občine Koper Janez Starman. Poudarila sta pomen ohranjanja spomina na vojne grozote, ki smo jim priča tudi v današnjem svetu.

Člani ZB za vrednote NOB Straža se redno udeležujemo te lepo pripravljene in obiskane slovesnosti, položimo venček in se družimo z gostitelji. Člani ZB za vrednote NOB Pobegi - Čežarji in njihova neutrudna predsednica KS Orjana Ogrin pa so bili naši gostje ob dnevu spomina na mrtve. Na ta dan člani ZB Pobegi položijo venec in prižgejo sveče na več pokopališčih na Dolenjskem, kjer so pokopani padli Primorci, ki so se med drugo svetovno vojno borili na tem območju. Kakor so oni veseli našega obiska pri njih, smo mi še bolj veseli njihovega pri nas in tako naj bo še dolgo.

Branko Đukić

Vrhnika:

V okviru tradicionalnega dneva odprtih vrat Slovenske vojske na Raskovcu 7. septembra je bila postavljena tudi mobilna razstava v sliki in besedi s tematiko NOB na Vrhniki in delovanja tankovske enote ob razglasitvi samostojne Republike Slovenije. Pripravili so jo člani ZB za vrednote NOB Vrhnika in člani OZVVS Vrhnika - Borovnica.

Razstavo si je ogledalo veliko ljudi, ki so prišli na dan odprtih vrat Vojašnice Ivana Cankarja na Raskovcu. Na panojih je bilo mogoče videti zgodovinske slike in besedila o delovanju I. tankovske brigade pred koncem osvobodilne druge svetovne vojne pa do njene končne postaje na Vrhniki. Ustanovljena je bila 16. julija 1944 v Gravini v Italiji. Sestavljali so jo borci NOVJ, ki so prišli z ozemlja Jugoslavije, in interniranci iz Italije. Brigada se je med bitkami dopolnjevala tako z osebjem kakor z mehanizacijo in oborožitvijo. Imela je okoli 3000 borcev, od tega dve tretjini Slovencev. Sodelovala pa je v številnih spopadih od Bihača preko Reke, Ilirske Bistrice, Trsta, Gorice in vse do Celovca in Koroške. Kjer koli so se tu borili njeni borci – tankisti s tanki in drugo podporo, je bil uspeh zagotovljen.

12. maja 1945, ko je bil podpisan sporazum med Jugoslavijo in zavezniki o zapustitvi zasedenega ozemlja na širšem območju Trsta, se je I. tankovska brigada nastanila na Stari Vrhniki. Tako smo na Vrhniki imeli zmagovite tankiste in jih imamo še zdaj. Na razstavi so bili predstavljeni tudi tankisti iz leta 1990, ko so teritorialne enote občine Vrhnika odločno pripomogle k zmagi za svobodno Republiko Slovenije ter nadaljevale s tankovskimi enotami na Stari Vrhniki in zdaj v Vojašnici Ivana Cankarja na Raskovcu nad Vrhniko.

Simon Seljak

Razstavni prostor na Vrhniki

DAN SPOMINA NA MRTVE 1. november

Radovljica

Pri spomeniku Jožetu Gregorčiču - Gorencu in drugim padlim borcem v radovljiškem Grajskem parku je bilo 25. oktobra lepo. Ne samo lepo vreme, dan so polepšali tudi udeleženci že tretjega zaporednega branje partizanske poezije pred dnevom počastitve spomina na mrtve. To branje je nadomestilo dotlej tradicionalno komemoracijo, ki so jo do takrat organizirali v krajevni organizaciji ZZB NOV Radovljica - Lesce.

Zadnji oktobrski petek popoldne je dobra desetina recitatorjev spet sklenila svoj krog branja v z jesenskimi barvami obkroženem parku in na soncu, ki je nad spomenik pošiljalo topla sporočila. Izbor pesmi je tudi tokrat pripravil Andrej Kokot, bralci pa so med drugim »prima vista« (na prvo branje) izvedli tudi eno skupinsko recitacijo, in to povsem brez vaje. Prav vsi so dobili tudi povabilo v bralno skupino, v kateri pri Društvu upokojencev Radovljica pod Andrejevim mentorskim vodstvom ob četrtkih vadijo izvajanje napisanih del. Na obveznem druženju po dogodku so se vprašali, zakaj ne bi česa takega počeli tudi pri drugih spomenikih po občini. Menda bo kmalu spet taka priložnost, saj enega prav te dni pripravljajo na ponovno postavitev.

Andrej Kokot

Gabrovica, Podgorje

V dneh spomina na mrtve smo se s komemoracijo spomnili požganih hiš, vaščanov, žrtev fašizma in padlih borcev v vasi. Na pokopališču v Gabrovici smo ob spomenik položili venček, spregovoril je 98-letni borec Danilo Ivančič, zapele pa

so pevke Cvet v laseh z Marjetko Popovski in harmonikarjem Miranom Pečnikom. Vsi so nato odšli še v Podgorje pod Slavnik, kjer se je program komemoracije nadaljeval tako s pesmijo kakor z nagovori, tudi predsednika KS Podgorje Jožeta Rojca. Zelo čustveno in doživeto so se z recitacijami pridružili še učenci osnovne šole in nato smo v vaškem domu skupaj z Marjetko in njeno skupino nadaljevali druženje ob prigrizku in partizanski pesmi.

D. I.

Žirovčkovi planini

ZB za vrednote NOB Idrija - Cerklje v sodelovanju s KO ZB Kanomlja pod vodstvom predsednika Marijana Lapanje je 7. oktobra v Kanomlji na Žirovčkovi planini pripravilo spominska slovesnost v spomin na prvo taborišče Trnovske čete. Ob 13.30 so pod vodstvom Vlada Sedej začeli pot pohodniki iz Idrijskih Krnic in se mimo domačije Pr' Rovtari spustili v dolino do Žirovčkove Planine. Slovesnost se je začela ob 15. uri. Slavnostni govornik je bil domačin prof. dr. Ivan Svetlik, podpredsednik ZB Slovenije, program pa je povezovala Sandra Bednar. Ob zvokih harmonike in kitare Marjetke Popovski smo udeleženci tako počastili 82. obletnico dogodkov med narodnoosvobodilno vojno, ustanovitve Trnovske čete.

S. B.

DOGODKI **Smlednik**

Prvi ustreljeni talci

22. avgusta smo zaznamovali 83. obletnico prve ustrelitve talcev na območju Ljubljane ob začetku druge svetovne vojne. V tem času se je že močno razmahnilo odporiško gibanje. Na obrobju Ljubljane je na območju Rašice že leta 1941 delovala Rašiška četa, ki je bila vključena v Kamniški bataljon. Na novo pa je bil v tem času ustanovljen Šmarnogorski odred, ki je izvajal razne diverzantske akcije na območju Pirnič, Tacna, Povodja do Repenj in Smlednika. Tako so popoldne 19. avgusta pripravili zasedo ob cesti v bližini Smlednika, kjer je zdaj igrišče za golf. Izvedeli so namreč, da bodo v tem času z avtobusom peljali nemške policiste iz Kranja na menjava straže v Litijo, kjer so varovali železniško progo.

Po dolgem čakanju je namesto avtobusa pripeljal avtomobil z nemškimi zastavicami. Za borce v zasedi je bil tudi nemški avto pravi cilj, zato so ga s strelji dodobra prešetali. Na žalost v tem avtomobi-

lu niso bili Nemci, ampak baronica Gerta Lazzarini, ki se je peljala iz Smlednika proti Ljubljani. Baronica Gerta je bila težko ranjena in je za posledicami ran umrla v ljubljanski bolnišnici.

Zakaj se je prav tedaj mimo zasede peljala baronica Lazzarini v nemškem avtomobilu, nam je povedala naslednica rodbine Lazzarini baronica Kristina - Kiti, poročena Stupica. Tako smo prvič slišali, da je baronica Gerta v nemškem avtomobilu peljala v Ljubljano deklico iz Smlednika, ki je zbolela in imela visoko vročino. Da ne bi imeli težav na italijanski meji pred Ljubljano, so na avto pripeli nemško zastavico, kar pa je bil prav povod, da so partizani napadli ta avtomobil. Edina preživela v tem napadu je bila bolna deklica, ki je v avtomobilu sedela na zadnjem sedežu.

Ker je bil mož baronice Lazzarini takrat župan v Smledniku, je sledilo nemško maščevanje. Iz zapora v

Pevski zbor Srebrne zvezde, zastavonoši in baronica Kristina - Kiti Lazzarini

Begunjah so pripeljali šest moških in jih kot talce postrelili 22. avgusta na kraju, kjer se je zgodil napad na avtomobil. To so bili: Franc Poznik, Božidar Repič, Anton Jeglič in Ivan Pregel, vsi Kamničani, ter Franc Sešek iz Bukovice. Ker so Nemci vse dokumentirali, so se ohranile fotografije streljanja. Najbolj znana je slika, na kateri je Franc Sešek, ki ga nemški vojak priveže na drevo.

Ta ni dovolil, da bi mu pred streljanjem zavezali oči.

To še ni bil konec nemškega maščevanja. Ubite so pustili še tri dni ležati ob cesti in prisilili domačine, da so jih prišli pogledat. Prav tako so imeli namen, da prebivalce Smlednika odpeljejo v internacijo in vas požgejo. Sam župan Smlednika, baron Henrik Lazzarini, je pri nemški komandi na Bledu in SS koman-

dantu Erwinu Rösenerju dosegel, da tega načrta niso uresničili.

Od gozda, ki je bil poznan pod imenom »Baronov boršt«, je ostal samo še hrast kot opomnik in priča na dogodke, ko je bila prelita kri nedolžnih žrtev. Ta hrast še vedno stoji pri spomeniku, na katerem so vklesana imena petih zavednih Slovencev, med njimi sta bila najmlajša Anton Jeglič, star komaj 19 let, in Franc Sešek, ki je že dopolnil 20 let.

Prireditve smo pripravili pri ZB za vrednote NOB Medvode. Zahvala za sodelovanje gre Anici Horvat iz KUD Pirniče in domačemu pevskemu zboru Srebrne zvezde. Posebej smo bili veseli, da se je prireditve udeležila baronica gospa Kiti Lazzarini, potomka ustreljene baronice Gerte Lazzarini. Prav tako hvala za obisk predsednice MO ZB Ljubljana Julijane Žibert, podpredsednice MO ZB Ljubljana Mete Verbič, predsednika ZB za vrednote NOB Črnuče Rudija Vavpotiča in posebej dr. Ivana Svetlika, podpredsednika GO ZZB Slovenije.

Emil Doles

DOGODKI **Cerje na Krasu**

Odpor Slovencev proti fašizmu

21. junija sta se v Pomniku brateltjem slovenske zemlje na Cerju v počastitev dneva državnosti zvrstili dve prireditvi. Ena najlepših tematskih zgradb v Sloveniji, ki s svojo podobo in vsebino izvirno poudarja temelje sleherne države: vrednote miru, domoljubja, državotvornosti in narodne zavesti, je najprej gostila odprtje razstave Slovinci med prvimi protifašisti v Evropi 1920–1941, takoj zatem pa glasbeni sprehod Giannija Rijavca skozi njegove najbolj odmevne pesmi v več kot 30 let dolgi karieri, za ta večer premišljeno izbrane s poudarkom na domoljubju in ljubezni.

Odprtje razstave sta po uvodnem pozdravu podžupanje Suzane Čer-

ni eni največjih groženj prejšnjega stoletja – fašizmu.

»Tukaj smo zato, da se spomnimo poti in ljudi, ki so tlakovali smer proti samostojnosti in suverenosti države Slovenije in pripomogli k izpolnitvi tisočletnega hrepenenja naših prednikov. Med njimi so bili tudi ustanovitelji in člani prve organizacije, ki se je postavila v bran slovenstvu v obdobju najhujšega potujčevanja in teptanja narodnih pravic v začetku 20. stoletja, organizacije TIGR.« je v uvodu poudarila mag. Ariana Durnik, povezovalka večera in direktorica Javnega zavoda Miren Kras, saj je ta skupaj z občino Miren - Kostanjevica podprl prizadevanja Gorazda Humarja in

mejnike fašističnega režima ter opis tragičnih dogodkov, ki so zaznamovala pot Slovencev do lastne države. Žrtve prvega tržaškega procesa, Bidovec, Marušič, Miloš in Valenčič, imajo na dostopu v pomnik svoje kamnite plošče, te ostajajo neme, a trajne pričevalke velikega junaštva mladih ljudi, ki so se uprli poskusom izbrisa slovenskega naroda na Tržaškem. Najmlajša žrtev prvega tržaškega procesa, Bidovec, je bil ob usmrtitvi star 22 let, najstarejši, Valenčič pa 34, na drugem tržaškem procesu je bil med petimi usmrčenimi najmlajši Pinko Tomažič, star 26 let, najstarejši, Vadnal, pa 40. Ti mladi fantje niso izgubili, temveč so dali življenje za to, v kar

Romantična glasbena predstava

ne, ki je poudarila pomen miru in prenašanja odgovornosti za negovanje te pomembne vrednote na mlade, z odličnimi prispevki podprla Gorazd Humar, predsednik Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorska, tudi pobudnik in sokurator razstave, ter dr. Štefan Čok, zgodovinar v Narodni in študijski knjižnici Trst, ki je v sodelovanju z Gabrielo Caharija zagotovil strokovno vsebino in slikovno gradivo za zaokrožen pregled dejanj in akterjev dobrih 20 let dolgega organiziranega odpora peščice zavednih Slovencev pro-

Milana Pahorja ter drugih zaslužnih za postavitev razstave.

Med predanimi varuhi spomina na organizacije in izjemne posameznike, ki so s krvjo napisali prve črke zgodovine naše države, je Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske. S potujočo razstavo, ki je bila prvič postavljena januarja v Bruseljskem parlamentu, društvo opozarja tudi na nevarnost naraščanja nestrpnosti v Evropi, ki je pred dobrim stoletjem generirala pojav fašizma.

V prispevku dr. Čoka smo poslušali osvetlitev razlogov za pojav in

so verjeli: v domovino, slovenski jezik in svobodo!

Odprtju razstave o začetkih in pomenu organiziranega odpora Slovencev proti fašizmu, je sledila romantična glasbena predstava umetnika, pisca besedil in glasbe, zborovodje ter odličnega pevca, ki si je s svojimi nastopi po vsem svetu prislužil nadimek »slovenski glasbeni trubadur«, Giannija Rijavca. Polna slavnostna avla je skupaj z njim prepevala stare uspešnice, med njimi tudi nekaj zares lepih domoljubnih pesmi.

S. B.

DOGODKI **80. obletnica smrti**

Narodni heroj Ignac Voljč - Fric

Ignac Voljč - Fric, slovenski komunist in narodni heroj, se je rodil na Vrhniki 4. avgusta 1904, kot partizan pa je 4. aprila 1944 v bližini Trobelj na Štajerskem padel v boju z nemškimi enotami. Ob 80. obletnici njegove smrti je ZB za vrednote NOB Vrhnika ob spominski plošči, ki je na rojstni hiši v Kurji vasi – Notranjska cesta, pripravil kratko slovesnost. Ob položitvi spominskega venca in počastitvi s praporom ZB NOB Vrhnika je zbrane nagovoril predsednik združenja Miran Štupica, ki je predstavil herojevo življenjsko pot.

»Osnovno šolo je obiskoval med letoma 1910 in 1916 na Vrhniki, pozneje pa se je v Gornjem Logatcu izučil za kovača. Do leta 1930 je bil zaposlen kot kovač pri mojstru, nato pa je odprl svojo delavnico v Cerknici. Leta 1932 je na Vrhniki vstopil v Komunistično partijo Jugoslavije in postal komunistični zaupnik za Notranjsko. Leta 1933 so ga aretirali in ga na tako imenovanem »notranjskem procesu« obsodili na štiri leta zaporne kazni v Sremski Mitrovici. Leta 1937 je bil izpuščen. Po vrnitvi v Slovenijo je leta 1938 postal voznik avtobusa v Ljubljani. Po izbruhu druge svetovne vojne je začel med vozniki organizirati prevažanje komunistične literature po Notranjskem. Že spomladi leta 1941 se je vključil v narodnoosvobodilni boj kot politični aktivist. Sodeloval je z Osvobodilno fronto pri organizaciji odpora na Notranjskem in Dolenjskem. Poleti 1941 je postal sekretar rajonskega komiteja Komunistične partije Slovenije (KPS) za Loško dolino, spomladi 1942 pa je bil premeščen na območje Velikih Lašč. Tam je bil organizator in vodja ilegalne tehnike v Kališčih. Oktobra istega leta je postal sekretar okrožnega odbora Osvobodilne fronte in član okrožnega komiteja KPS Ribnica - Velike Lašče.

Ignac Voljč - Fric

Od junija 1943 do novembra 1943 je bil sekretar okrožnega komiteja KPS Vrhnika. Oktobra 1943 se je udeležil zbora odposlancev v Kočevju. Novembra 1943 je postal član okrožnega komiteja KPS za Notranjsko. Centralni komite KPS ga je nato februarja 1944 imenoval za sekretarja oblastnega komiteja KPS za Štajersko, kjer je nato deloval do aprila 1944, ko je padel v spopadu z nemškimi enotami. Za narodnega heroja je bil razglašen 27. novembra 1953.« V prostorih ZB za vrednote NOB Vrhnika je tudi doprsni kip našega narodnega heroja Ignaca Voljča - Frica, dva doprsna kipa pa sta na Štajerskem, kjer je Fric padel.

Simon Seljak

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

GLEDALIŠČE Mini teater in AGRFT

Balada o trobenti in oblaku

Mini teater Ljubljana je ob svoji 25-letnici delovanja v program sezone povabil mlade gledališke ustvarjalce. Z uprizoritvijo Kosmačeve novele/romana Balada o trobenti in oblaku režiser Žiga Hren končuje študij na drugi stopnji gledališke režije pri profesorju Jerneju Lorenciju. V uprizoritvi igrajo študentje AGRFT: Neža Dvorščak, Alja Krhin, Marko Rafolt in Jure Šimonka. Zelo opazen je delež drugih ustvarjalcev uprizoritve: minimalistična scenografija in kostumografija ter oblikovanje zvoka in luči. Posebej je treba opozoriti na dramaturgijo Ive Štefanija Slosar.

Ciril Kosmač je novelo Balada o trobenti in oblaku prvič objavil v Naši sodobnosti leta 1956, po njej je France Štiglic posnel tudi istoimenski film, ki je bil v Pulju nagrajen z zlato areno. V knjižni obliki je novela izšla leta 1964 pri Cankarjevi založbi, prevedena je v 15 jezikov.

Kosmačeva Balada je eno najpomembnejših del slovenske povojne modernistične proze. Strukturo te novele so mladi ustvarjalci odlično prenesli v odrsko pripoved, saj vse tri zgodbe (ali vsi trije junaki) zaživijo v igralskih pripovedih o pisatelju Majcnu in njegovem junaku Temnikarju ter kmetu Črnilogarju, pri katerem je nastanjen. Ostareli kmet Temnikar na predbožični dan izve,

da belogardisti nameravajo pobiti dvanajst ranjenih partizanov, ki se skrivajo v jami v Robeh. Brez pomisleka in kljub svojim sedemdesetim letom se odloči, da bo odšel na planino, prehitel belogardiste in jih pobil s sekuro. Med naporno potjo v Robe doživlja halucinacije, v katerih med drugimi vidi, kako ga Nemci mrtvega nesejo domov, kjer mučijo in pobijejo še njegovo družino. Temnikar kljub vsemu izpolni načrt, pri tem pa tudi sam umre.

Dramaturginja **Iva Štefanija Slosar** o visoki ceni junaštva zapiše: »Balada o trobenti in oblaku znotraj okvirne pripovedi o pisatelju pripoveduje zgodbo primorsko-tolminske kmetije. Ta pripoved ni le zgodba o Jerneju Temnikarju, starem kmetu in njegovem junaštvu, ampak o tem, kaj junaštvo prinese s seboj in kaj za njim ostane. /.../ Prav zato je za razumevanje dela pomemben zunanji okvir – pripoved o pisatelju Majcnu, ki poskuša napisati zgodbo o junaku. Že na začetku izvemo, da je Temnikarjeva odprava na ubojstvo belogardistov junaško dejanje. Temnikarju pešajo fizične moči, bori se z notranjimi dilemami, ali naj gre gazit v sneg in poskuša rešiti partizane ali naj ostane doma in dočaka (mirno) smrt. In se odloči oditi. S tem se zaveže smrti, žrtvuje pa tudi družino in celotno kmetijo. Moralni imperativ se

v zgodbi pojavi v simbolični obliki kot donenje trobente. Zvok trobente predstavlja moralni klic oziroma je – kot razloži pripovedovalec – 'angel dolžnosti'. Trobentanje Temnikarja spremlja na poti, ob dvomih postane izrazitejše, izzvenci pa šele

Prizor s predstave v Mini teatru

po poboju belogardistov, ko Temnikar izpolni svojo dolžnost ... Zakaj posledica, ki Temnikarjevo junaštvo pripelje do požiga, preseneti Majcna? Tu se Ciril Kosmač loči od Majcna, ki bi ga sicer lahko ponekod prepoznali kot njegov alter ego. Kosmač ve, da junakov v vojni ni. Majcen še vedno verjame, da lahko ustvari čistega junaka, zato resnični

antijunak v besedilu ni kakšen belogardist, ampak kmet Črnilogar, ki z ženo Črnilogarico gosti Majcna. Pred Majcnovimi očmi (čeprav je ta zaslepljen od svojega ustvarjalnega občutka krivde, ki ga razjeda.«

To je zgodba o soočenju s samim sabo. Ta predstava je zame soočenje s samim sabo.«

V uprizoritvi so z gledališkimi sredstvi in igro – animacijo 'rekvizitov' bolj izpostavili Majcnov ustvarjalni proces, ko preizkuša svojo ustvarjalno moč in pisateljsko etiko. Zatopljen v tipkanje na pisalni stroj, ko ga ves čas motita klepanje kose in glas trobente v daljavi sredi mirne dolenske pokrajine, sreča ljudi, ki nosijo bolj grozne, skoraj fantastične pripovedi od zgodbe, ki jo poskuša napisati. Zanimiva je povezava obeh simbolnih elementov smrti iz novele, Temnikarjeve sekire in kose, v enega, z nabijanem njem v tnalno. V uprizoritvi je popustila napetost v malce predolgi monološki pripovedi o starem Blažiču in njegovem vnuku, ki igra na trobento, ter krutem domobranskem poboju njegove družine. Najmočnejši deli so prizori, v katerih ustvarjalci opozarjajo na dileme, dvome in odločitve; še posebej skoraj nebesedni dialog ob poslavljanju Temnikarja in Temnikarice ter pripoved nemega dekleta Zmage, ki so mu odrezali jezik. Močan je zaključek predstave s prizorom, ko Majcen prepozna Črnilogarjev strah in beg pred lastno vestjo ter Črnilogarjevim samomorom.

Branka Bezeljak

JUBILEJ

90 let Antona Avguščina

15. septembra je Anton Avguštin iz Podturna pri Dolenjskih Toplicah v krogu svoje družine praznoval svoj 90. rojstni dan. Naslednji dan so mu za njegov praznik prišli voščiti župan Franci Vovk, predstavnik ZB za vrednote NOB Avgust Bradač in Drago Turk, predstavnici KORK Ivana Pelko in Joža Bevc ter predstavnici upokojencev Slavka Strajnar in Slavka Avguščina. V prijetni družbi je čas v pogovoru o minulih časih, sedanjih časih, pa tudi o težavah dokaj hitro minil. Ko sem ga isti dan popoldne obiskala, da bi mu tudi sama zaležala vse najboljše in zapisala nekaj njegovih spominov, mi je ves navdušen začel pripovedovati o dopoldanskem obisku. Res ga je bil vesel. Spomine pa je začel obujati o svojem očetu, ki je bil obsojen na dosmrtno ječo ter je preživel Rab in Gonars in zatem odšel v partizane.

»V šolo smo pred vojno hodili v Toplice, med vojno pa smo otroci iz Podturna zaradi varnosti hodili v šolo v Podturnu. Imeli smo le zvezek in majhen košček svinčnika. Da smo lahko s tem koščkom svinčnika pisali, smo ga potisnili v podaljšek, narejen iz bezgove veje, ki smo ji odstranili stržene. V tej šoli nas je občasno učil partizan Šlibar, ki je prihajal iz Roga. Ja, partizanom so pomagali tudi otroci, stari od okoli 12 do 15 let. Moj starejši brat Jože Avguštin in Franc Tisovec sta ostala živa v akciji, ko je pet otrok v mlin peljalo žito za partizane. Trije so umrli, ker so zapeljali na mino. Še pet let po vojni so viseli po vejah ob cesti koščki žakljevine in koščki oblek teh fantov. Njim v spomin stoji v Podturnu pri gasilskem

domu lesen spomenik iz hrastovega lesa. Za spomenik sem na prošnjo Metoda Roma dal svoj že podrti in olupljen hrastov hloed. V zamenjavo sem dobil hrastove deske, ki sem jih porabil za popravilo svinjaka.«

Po osnovni šoli se je Anton takoj zaposlil v gozdnem gospodarstvu, kjer je po opravljenem tečaju kot sekač 20 let delal v roških gozdovih. Z navadno žago »švenkarico« je delal trinajst let. V roških gozdovih je Anton dočakal tudi pokojnino.

Ko se ozre na svoje življenje, je ponosen na delo svojih rok. Sezidal si je svoj dom, opeko zanj je izdeloval sam, z ženo sta vzgojila tri pridne fante in zdaj ga že razveseljujejo vnuki. Pred šestimi leti mu je umrla žena in danes pri devetdesetih še sam skrbi zase. Potoži o bolečinah v hrbtenici, a ga kljub temu včasih še dobijo z žago v roki pri podiranju kakšnega drevesa. Veliko bere, še posebej je navdušen nad Svobodno besedo. Pravi, da je v tem časopisu opisan čas, ki ga je doživel, v njem izve veliko stvari iz vojnih in današnjih dni. Niso mu všeč obrekovanja o Titu in to svojo misel utemelji: »To je bil človek, ki je vodil našo vojsko in človek, ki je znal povezati narode, verne in neverne ljudi v skupno državo.«

Helena Miša Kulovec

JUBILEJ

90 let Radmila - Rada Oroza

Radmila Oroz je član Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center od leta 2008, od leta 2009 pa tudi predsednik krajevne organizacije Stari Vodmat. Je najstarejši predsednik krajevnih organizacij ZB NOB Ljubljana Center.

Rade se je rodil 13. oktobra 1934. Kot poklicni vojak je služboval v različnih krajih Jugoslavije, kjer je vestno opravljal svoje delo in vseskozi sodeloval tudi s civilnim prebivalstvom, prejel je niz priznanj. Ponosen je na zahvalo, ki jo je leta 1975 prejel od Saveza boraca NOR-a Paučje za nesebično pomoč pri elektrifikaciji naselja.

Leta 1980 se je z družino za stalno preselil v Ljubljano. Vse do upokojitve leta 1990 je služboval v republiškem štabu teritorialne obrambe, leto dni tudi kot načelnik štaba.

Leta 2008 se je včlanil v KO Stari Vodmat in takoj je prevzel nekatere naloge, leta 2009 pa je postal predsednik. Že v prvem mandatsnem obdobju si je zelo prizadeval za obnovo spomenika, repliko doprsnega kipa dr. Jožeta Potrča, ki je bil poškodovan in delno ukraden. Mestna občina Ljubljana, oddelek za kulturo, je prevzela stroške obnove in repliko doprsnega kipa dr. Jožeta Potrča postavila na kamnit podstavek pred Osnovno šolo Vodmat. Prav tako je na njegovo pobudo MOL, oddelek za kulturo, obnovil spomenik NOB v spomin na padle krajanje Vodmata.

Skupaj z ravnateljico Osnovne šole Vodmat si je zelo prizadeval, da bi se osnovna šola spet kakor

pred leti imenovala po dr. Jožetu Potrču. Z Osnovno šolo Vodmat je vseskozi dobro sodeloval, učenci vsako leto sodelujejo na spominskih slovesnostih pri spomeniku padlih krajanov Vodmata. Skupaj s člani KO je Rado Oroz vedno poskrbel za urejenost tega spomenika.

Skrben je bil pri pridobivanju novih članov, vedno se je zavzemal za obiskovanje bolnih in starostno onemoglih članov, poskrbel je za dostojno poslovanje od borcev, bork in drugih članov, sam je večkrat izrekel poslovlilne besede.

Z udeležbo na spominskih slovesnostih v Ljubljani in zunaj nje je močno pripomogel k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja. Letos junija mu je umrla žena, s katero je preživel več kot petdeset let. Ženina smrt ga je močno prizadela, zato se je preselil k hčeri v Kranj.

Rade ima spoštljiv odnos do svojih najdražjih in prijateljev, zato je 90. rojstni dan preživel v krogu svojih sorodnikov in prijateljev. Želimo mu trdnega zdravja in še mnogo srečnih in zadovoljnih dni.

ZB NOB Ljubljana Center

VABILA

Goreljek

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica in Odbor Prešernove brigade pripravljata **v soboto, 14. decembra 2024, ob 11. uri** spominsko slovesnost v počastitev 81. obletnice boja III. bataljona Prešernove brigade. Slovesnost bo na kraju boja – pri spomeniku na Goreljku v bližini hotela na Pokljuki. Slavnostni govornik bo mag. Borut Sajovic, minister za obrambo.

Lenart

Združenje borcev za vrednote NOB Lenart v sodelovanju z občino Lenart in drugimi občinami Slovenskih goric vabi **4. decembra 2024 ob 11. uri** v Zg. Voličino na spominsko slovesnost ob 80. obletnici smrti aktivistke OF Ele Kristl - Tanje, ki je prav na ta dan leta 1944 padla v Zg. Voličini nasproti Domanjkove domačije.

Načrtujemo prihod praporščakov in spominske čete Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane. V kulturnem programu bodo nastopili učenci in učence Osnovne šole Korena, Osnovne šole Voličina in KTD Selce. Nagovor bo imel župan občine Lenart Janez Kramberger. Slavnostni govornik bo dr. Martin Premk, zgodovinar in poslanec državnega zbora. Zahvalne besede bo izrekel predsednik ZB NOB Lenart Alojz Bezeljak. Prireditev bo vodila Marija Šaupler.

Postojna

4. decembra vas vabimo na predavanje Franka Pleška »Spomin na Prekomorje v južni Italiji še živi«, ki bo **ob 17. uri v Knjižnici Bena Zupančiča**, Trg padlih borcev 5, Postojna.

IMELI SMO LJUDI

Janko (Janez)
Potočnik

Sredi bujnega cvetja in zelenja, v katero se je odela pomlad, je odjeknila žalostna vest, da nas je 19. aprila v 94. letu starosti za vedno zapustil naš dragi Janko Potočnik. Človek z veliko začetnico, z nasmehom na obrazu, s človeško toplino in iskrenostjo.

Rodil se je 26. decembra 1930 v kraju Strmec pri Destrniku kot prvorojenec očetu Alojzu in mami Mariji. Otroštvo je preživel doma v družbi dveh mlajših bratov in sester. Osnovno šolo je končal v domačem Destrniku, nato pa se je v trgovskem podjetju Rožnik na Ptuj izučil trgovskega poklica. Šolanje je nadaljeval na srednji in višji kmetijski šoli Maribor ter na Biotehniški fakulteti v Novem Sadu, na oddelku za vodilni in vodstveni kader v kmetijstvu.

Službeno pot je začel kot vzgojitelj v radeški kaznilnici, nato je bil upravnik raznih kaznilniških posesti in nekaj časa tudi direktor kmetijske zadruge Zgornja Ložnica. Na obeh takratnih osnovnih šolah v Slovenski Bistrici je v šestdesetih letih najprej poučeval kmetijstvo kot fakultativni predmet, nato pa biologijo in kemijo ter temelje socialistične morale. Zadnjih osemnajst let svoje delovne dobe je bil upravnik skupnih služb pravosodnih organov mariborskega sodišča, kjer se je leta 1989 upokojil.

V Spodnji Novi vasi si je leta 1959 skupaj z ženo Karolino in hčerjo Tatjano ustvaril nov dom. Dom, obdan z zelenjem, sadnim drevjem in cvetjem vseh vrst. Tam je našel svoj mir in navdih za številne pesmi, ki jih je izdal v zbirki Šepet jeseni. Že od mladosti so ga zanimala dela Prešerna, Kosovele, Gregorčiča, pozneje pa Kajuha, Menarta in Pavčka.

Janko je bil dolga leta dejaven član DPD Svoboda Slovenska Bistrica in član literatov pri Zvezi kulturnih društev občine Slovenska Bistrica in številnih drugih društvih. Za svoje delo je dobil vrsto priznanj in odlikovanj.

Leta 1996 se je vključil v Krajevno organizacijo zveze borcev NOB Slovenska Bistrica. Vestno in predano je opravljal številne funkcije in bil njen predsednik kar 20 let. Več let je bil soorganizator pohodov na prizorišče zadnjega boja Pohorskega bataljona in tragičnih dogodkov na Sagadinovi domačiji v Srecah pri Makolah.

Za opravljeno delo, predvsem pa za požrtvovalnost in predanost organizaciji je leta 2012 prejel srebrno plaketo Zveze združenj borcev NOB Slovenije in posebno priznanje Združenja borcev NOB Slovenska Bistrica.

Matej Horvat

Marija
Brlek

Taboriščnica in ukradeni otrok Marija Brlek, rojene Grabar, iz Draženc pri Ptuj se je poslovila 18. oktobra. Šele na starost se je odločila povedati svojo življenjsko zgodbo, polno gorja in tudi srečnih naključij. Začela se je, ko so se na isti dan poročili njeni starši ter stric in teta. Njeno življenje je še pred rojstvom usodno zaznamovalo izdajstvo borcev in sodelavcev Lackove čete. Očeta Jakoba Grabarja in strica, maminega brata Janeza Kocmuta, so Nemci z Destrnika odpeljali v ptujske zapore in ju 4. novembra 1942 kot talca ustrelili v Mariboru ter sežgali v Gradcu v Avstriji. Mamo Nežo in teto Otilijo, ženo Janeza Kocmuta, so avgusta 1942 odpeljali v ptujske zapore, zatem v zbirno taborišče na Borlu, od tam pa v Frohnleiten. Sledila je končna postaja – Dachau. Pred skoraj gotovo smrtjo ju je rešila nosečnost, odpeljali so ju v taborišče za ženske in otroke Reichsgraf pri Coburgu. Tam sta se 23. marca 1943 rodila zjutraj Janez Kocmut, tudi taboriščnik in ukradeni otrok, opoldne pa Marija Grabar.

Mariji je mama pripovedovala, da jih je ponoči velikokrat zbudil alarm, morale so v klet, kjer so stale v mrzli vodi do kolen in v rokah držale otroke. Čeprav so bili v taborišču rojeni otroci namenjeni za prevzgojo v nemške, so trpeli hudo lakoto. Marijina mama ni imela mleka, kri ji je sesala iz bradavic, da je bila vsa krvava okoli ust. Šele ko so bili večji, so otroci dobili kašo iz korenja ali kolerabe. Mamo so poslali k prijazni družini, kjer je urejala vrt in opravljala razna druga dela. Poznali so vodjo taborišča in ta je dovolil, da je mama Marijo vozila s seboj, nazaj pa je prinašala tudi podarjeno hrano. V taborišču so ji ves čas tiščali papirje v podpis, češ da bodo Marijo poslali njeni sestri. Vodja taborišča jo je opozoril, naj jih ne podpiše. Če ga ne bi poslušala, bi deklico gotovo poslali kakšni nemški družini.

Pred koncem vojne je mama od sestre prejela paket z oblačili in posušenimi kosi belega kruha in ta ji je zabičala, naj ga prihrani za najhujše čase. Ko so ženske med boji zaveznikov z Nemci iz taborišča zbežale v gozd, je mama kruh razdelila lačnim otrokom. Domov so se vrnila šele julija 1945. Marija se je spominjala vlaka in hoje čez Ptuj na Drsteljo, kjer je mama v popolnoma izropani hiši našla svojo tacho. Mama ji je stežka pripovedovala o življenju v taboriščih.

Izučila se je za šiviljo, se poročila z Ivanom Brlekom, rodila sina Darka in hčer Sonjo ter ostala doma. Vzgjajala je otroke, gospodinjala, šivala, vrtnarila. Tako je Marija končala pripoved o svojem življenju. V našem spominu bo ostala kot skrbna in ljubeča mama, babica, žena, predana članica borčevske organizacije.

Nevenka Dobljekar

Marija Dolničar -
Minka

Marija Dolničar, za domače in prijatelje pa Minka, se je rodila leta 1925 na Šujici kot enajsti otrok družine, ki se je težko preživljala s skromnim zaslužkom očeta krojača. Okupacija je z vso silo posegla v Dolničarjevo družino. Oče je bil že leta 1942 interniran na Rab, nato v Gonars in Renicci. Trije bratje so bil eni prvih dolomitskih partizanov. Starejšo sestro in še enega brata je okupator odvedel v nemška taborišča, prav tako očeta kmalu po vrnitvi iz italijanske internacije.

Tudi Minka se je že takoj, leta 1941, vključila v delo Osvobodilne fronte. Kot terenska aktivistka je prenašala pošto, zdravila in sanitetni material za Dolomitski odred. Domobranci, ki so opravljali umazano delo za svoje esesovske gospodarje, so jo aretirali prav na njen 19. rojstni dan, 21. septembra 1944. V skupini, ki je izvedla aretacijo, so bili žal tudi nekateri njeni sošolci iz dobrovske šole. Po aretaciji je bila s skupino tovarišic odpeljana v Ljubljano v Šentjakobsko šolo, kjer je bil zbirni center pred potjo v Nemčijo.

V začetku oktobra 1944, v času, ko je bilo že jasno, da Nemčija izgublja vojno, so okupatorji še zadnji transport žensk, ki so jih pobrali v širši okolici Ljubljane, odpeljali iz Ljubljane proti Nemčiji. Do Celovca so interniranke spremljali domobranci in jih nato predali nemški SS-policiji. Prepeljali so jih v Wurzen blizu Leipziga. Iz taborišča so vsak dan morale odhajati na delo v tovarno, v kateri so delale v treh izmenah. Minka je bila zaradi karakteristike, ki je bila predana nemški policiji, pogosto dodeljena v nočno izmeno.

Februarja 1945 so Minko s skupino taboriščnic preselili v okolico Dresdna z namenom, da bodo spet delale v tovarni. Ko se je začelo zavezniško bombardiranje Dresdna, so odklonile odhod v zaklonišče in si s tem rešile življenje. Kapitulacija Nemčije maja 1945 je za taboriščnice sicer pomenila svobodo, toda znašle so se sredi popolnega kaosa in začela se je težka pot domov. Najprej so se peš prebile do Gradca in šele potem z vlakom do Maribora.

Minka se je domov vrnila konec junija 1945. V začetku leta 1946 se je zaposlila na takratnem Okrožnem sodišču v Ljubljani in ob delu obiskovala večerno gimnazijo. Pozneje je bila premeščena na občino Dobrava, ki je takrat obsegala še Polhov Gradec in Horjul. Dodelili so ji delo na področju socialnega varstva, na katerem je orala ledino. Pri odpravljanju socialnih težav družin si je ves čas prizadevala, da so socialno podpora dobivale tudi družine tistih domobrancev, ki se niso vrnili. Pozneje se je zaposlila na Tajništvu za notranje zadeve v Ljubljani, kjer se je tudi upokojila.

MV

Ciril
Markovič

Na Golem smo se 28. septembra poslovili od našega častnega člana Cirila Markoviča. Podporni član Društva za ohranjanje izročil in vrednot slovenskega naroda, narodnoosvobodilnega boja in osamosvojitve Odmev Mokrcja je bil že od njegovega nastanka leta 2002. Kot redni član se nam je pridružil leta 2010, ob njegovi 90-letnici, leta 2015, pa smo ga imenovali za častnega člana.

Rodil se je leta 1925 v Vipolzah v Goriških brdih in že kot osnovnošolec v Dobrovem je kazal svoj uporniški primorski značaj – ne le navihanosti, »ušpičil« je tudi marsikaj »brihtnega«, koristnega, uporabnega. Med drugo svetovno vojno je kot italijanski vojak v Kalabriji ušel in se pridružil jugoslovanskemu odporiškem gibanju v osvobojeni južni Italiji. Tam v okolici Barija so ob pomembni vlogi upornih slovenskih žena in deklet pod vodstvom Vide Tomšič, prej zaprtih po vsej Italiji, ter Primorcev, Istranov in drugih, aretiranih in odpeljanih iz rojstnih vasi v delovne bataljone, ustanavljali enote, imenovane prekomorske brigade. Cirila so razporedili v najpomembnejšo, 3. prekomorsko udarno brigado, v kateri so prav tako hitro zaznali njegovo iznajdljivost in značaj in ga kot kurirja dodelili v četo za zvezo 2. bataljona. Pri še ne 19 letih se je začela njegova življenjska epopeja – od decembra 1943 v Gravini pri Bariju do marca 1948 v Kanfanarju v Istri. Tam so brigado vključili v garnizijo Jugoslovanske armade na Gorenjskem, na Bohinjski Beli.

Ciril Markovič se je z legendarno 3. – »trečo« – udarno brigado bratstva in enotnosti do konca druge svetovne vojne in osvoboditve domovine Jugoslavije boril po vsem jadranskem in primorskem območju – od Visa, Korčule, Pelješca, Šibenika, Knina, Mostarja, Like, Bihača do Kvarnerja in Trsta. Medtem je doživel marsikaj, med drugim je bil priča junaški smrti Vojke Šmuc v Bulajuši pri Kninu; 14. februarja 1945 pa je v enem samem jurišu na Planinci nad Mostarjem padlo kar 82 junaških borcev njegove brigade – in Mostar je bil osvobojen. Seveda je bilo podobnih dogodkov – veličastnih in hkrati tragičnih – še veliko.

Ciril je v uniformi ostal tudi po koncu druge svetovne vojne. V Ljubljani in Celju je končal vojaško šolo. V Ribnici je spoznal tudi ženo Fani in ustvarila sta si družino. Vse do konca življenja pa je s svojimi bojnimi tovariši vztrajal pri svojih primorsko-prekomorskih stališčih in se boril za resnico o narodnoosvobodilnem boju, največjem času v naši zgodovini, česar nikoli ne bo mogoče izbrisati.

Odmev Mokrcja

Minka
Golaušek

Neustavljivo se redčijo vrste naših članov, ki so občutile grozote druge svetovne vojne. Med njimi je tudi naša draga Minka Golaušek. S težkim srcem smo se v mirnem in spokojnem septembrskem dnevu poslovili od cenjene častne članice. Ganljivega pogreba se je udeležilo veliko ljudi, tako so se poklonili njenemu spominu in ji izkazali globoko spoštovanje.

Minka Golaušek se je rodila 28. decembra 1928 v kmečki družini v Morju. Še kot mladenka se je leta 1944 vključila v narodnoosvobodilno gibanje in delovala na domačem terenu Frama z okolico. V času požiga Planice sta bili z mamo priči tega tragičnega dejanja.

Po koncu vojne se je vključila v delo v domačem okolju, sodelovala je tudi v družbenopolitičnih organizacijah, delovala je v Rdečem križu in kulturno-umetniškem društvu. Vse do upokojitve je delala kot tajnica v osnovni šoli v Framu.

Članica borčevske organizacije je bila vse od začetka delovanja te organizacije v Framu. Zaradi svoje zagnanosti in pripadnosti organizaciji je ves čas delovala kot članica izvršilnega odbora. V okviru te funkcije je delala kot tajnica. V letih po vojni je v okviru tajniških poslov s svojim znanjem in prizadevnostjo številnim članom pomagala pri urejanju njihovega statusa. S svojim delom, predanostjo vrednotam in poslušom za ljudi je veliko pripomogla k dobremu delovanju organizacije.

Kljub svojim letom in ne ravno trdnemu zdravju je s člani organizacije obiskovala ostarele, bolne in pomoči potrebne člane organizacije ob njihovih življenjskih jubilejih kakor ob drugih pomembnih dogodkih.

Za svoje delo je prejela priznanja kronnih organizacij tako ZZZB za vrednote NOB Slovenije kot ZB za vrednote NOB Maribor. Njeno delo je bilo prepoznavno tudi na lokalni ravni, za kar je prejela priznanje občine Rače - Fram.

Kakor je bila predana delu, je bila predana tudi ljudem v svojem okolju, ki jim je nesebično pomagala. Zaradi pristnih stikov s sokrajani in člani organizacije ter pretanjenega posluha za ljudi, ki so bili potrebni kakršne koli pomoči, je bila cenjena, priljubljena in spoštovana.

Rada se je družila z ljudmi in prijatelji. Osrečevalo jo je prav vse, kar je bilo povezano z naravo, še posebej je imela rada svoje rože, ki jim je namenila še posebno skrb, negovala jih je z občudujočim pogledom in toplino svojih dlani.

Tegobe zaradi pešajočega zdravja ji je požrtvovalno in ljubeče lajšala hči Karolina, za kar ji je bila Minka neizmerno hvaležna.

Zdenka Čretnik

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si

do 15. decembra 2024. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 109. številke časopisa Svobodna beseda

1. Teja Štivan
Klemenova 172, 1260 Ljubljana Polje
2. Leopold Oklešen
Vinogradniška c. 19, 8330 Metlika
3. Dragica Bezljaj
Kočna 10 B, 4273 Blejska Dobrava

Rešitve križanke:

ALMA MATER, RIAVIČANI, HURON, NEN, EBAN, IKRA, OLT, BREG, ALJOŠA, REČ, PAT, SAMOANEC, TR, OMARAR, GN, GI, TIK, SELO, KRISTAL, AKA, PREMETENKA, INVAR, EIS, KI, JIMI, EO, ŠČ, LAKSA, ISKALKA, NATURAL, ALTO, EAN, INUIT, OFICIRSTVO, KIRKE, NONI, KRAČA.

Geslo: LJUBLJANSKI MARATON

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZZB za vrednote NOB Slovenije,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SVOBODNA BESEDA						NAJVIŠJI ČIN V MORNARICI	GESLO 1	ČAROVNIK	ZAOKROŽEVANJE ZEMLJIŠČ, ARONDIRANJE	NICK NOLTE	GESLO 2	KRAVICA	TABLA S KRAJŠIM BESEDILOM
ZOBNA SKLENINA													
SHRAMBA ZA DRVA													
INDIJSKA MAJHNA ZVER (NI: MANGO)									ČLOVEK, OSEBA				
VOLOVSKI JAREM								CMOKI, SVALJKI					
NEKDANJI KONGOVSKI POLITIK IN DIKTATOR MOBUTO SEKO (NI: RESE)	ENERGIJA PRETVORJENA V PAR OSN. DELCEV	GRM Z BOROVNICAM PODOBNI PLODOVI	KOROŠKI PISATELJ PREŽIHOV	KAREL PUTRIH	APNENEC IKRAVEC	SKUPINA ŽUŽELK		DUŠAN URŠIČ			IZVRSTEN ŠPORTNIK FRANC. DEPARTMA (IZ:INA)		
DELAVEC, KI DELA KLJUB STAVKI								BODOČI MOŽ				LES CEDRE	VRV, OZA
EVROPSKI POSLANEC											KARIKATURIST VO-LJEVICA HVALNICA ENKOMIJ		
KOŽNA BOLEZEN, SOR, GOBICE				LIDIJA OSTERC					SENILEN MOŠKI				
NAŠA PESNICA MUSER				BREZ-KRVJE FINSKI ARHITEKT SAARINEN							DAVID ERZEN		
FRANCOSKI PSIHOLOG (ALFRED. TEST INTELIGENCE; IZ ČRK: NEBIT) LOVEC						NEKDANJI NEMŠKI POLITIK (KONRAD)					EDVARD RUSJAN		PARTIZAN IN GOSPO DARSTVENIK ŽGANK
GESLO 3						PLANET NAŠEGA OSONČJA							
AVSTRIJSKA TISKOVNA AGENCIJA			RDEČ DRAG KAMEN (IZ: BRUNI) PES			IGNAC (KRAJŠE) ITALIJAN PEVEC (AL)			DALJINSKO UPRAVLJANA LETEČA PRIPRAVA (IZ:NORD NAJLJUBŠE DELO, KONJIČEK				
GIORGIO ARMANI	DOMOVINA PORABCEV							DOBA, OBDOBJE	HIENG ANDREJ			VILER ELDA AMERIŠKI REŽISER HOWARD	
GRŠKI BOG LJUBEZNI	OLGA ČEČKOVA			ANAEROBNI ORGANIZEM					GOROVJE V GRČJI (IZ:RISTO) OLEG VIDOV				
KRAJ PRI MARIBORU				KAMBOŠKI POLITIK LON				ZLITINA ZA IZDELAVO LETAL					

V SPOMIN Miroslav Žvab

Vodja vstaje v Neaplju

V Neaplju so 30. septembra pred enajstimi leti pod okriljem slovenskega veleposlaništva in v sodelovanju z občino Neapelj odkrili dvojezično spominsko ploščo, posvečeno Kraševcu Miroslavu Žvabu iz

V Neaplju je Žvab deloval v sindikalni zvezi CGIL (po njem je poimenovana sekcija VZPI-ANPI v okviru CGIL) in v socialistični stranki PSI.

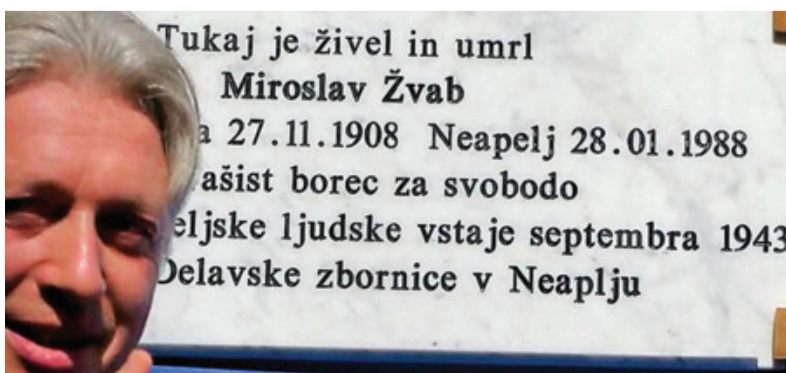
Kazelj. Čast si je zaslužil kot vodja uspešne vstaje neapeljskih protifašistov proti Nemcem leta 1943. Spominsko ploščo je odkril takratni slovenski veleposlanik v Rimu, Izток Mirošič.

Žvab, ki je bil nekaj časa interniran na Ventoteneju, se je proti Mussolinijevemu režimu boril v raznih evropskih državah, nato je prišel v Neapelj, kjer se je vključil v tamkajšnje protifašistično gibanje. Bil je eden vojaških poveljnikov vstaje.

Štirje dnevi Neaplja, ki se jih spominjajo vsako leto med 27. in 30. septembrom, so za to mesto najpomembnejši dnevi v letu. Tu je leta 1943 izbruhnila ljudska vstaja z izgonom nemškega okupatorja. Voditelj vstaje v osrednji neapeljski četrti Vomero je bil Slovenec **Miroslav Žvab**.

Žvab, v Italiji znan kot Federico Zvab, se je rodil leta 1908 v Kazljah pri Sežani in je bil pozneje kovač v tržiški ladjedelnici. Zaradi mučenj, ki jih je preстал v tržaškem zaporu Coroneo, so ga hospitalizirali v Neaplju. V bolnišnici je okreval in izoblikoval poznejšo protifašistično skupino.

Po osvoboditvi Neaplja je Žvab v tem mestu živel do svoje smrti leta 1988. Zaradi zaslug v italijanskem odporiškem gibanju so mu leta 1958 podelili državno odlikovanje. Nacionalno združenje italijanskih partizanov (ANPI) je dalo pobudo za poimenovanje ene od ulic v mestu po Žvabu, kar je leta 2013 podprlo tudi slovensko veleposlaništvo v Rimu. Zasluge za spominsko obeležje v slovenskem in italijanskem jeziku na pročelju Žvabovega zadnjega domovanja v ulici Cisterna dell'Olio 5 v Neaplju ima tudi eden od pobudnikov postavitve plošče, Filippo Caria, ki je Žvaba označil kot »politični obraz vstaje«.

Spominsko ploščo je leta 2014 odkril takratni slovenski veleposlanik v Rimu Izток Mirošič.

Ob odkritju spominske plošče je veleposlanik Mirošič med drugim dejal: »Odkritje plošče slovenske in italijanskega junaku Miroslavu Žvabu bo dalo poseben pečat praznovanju častitljive obletnice, hkrati pa bi lahko bilo tudi začetna točka za krepitev gospodarskih in kulturnih vezi med Slovenijo, njenimi mesti in Neapljem.«

Italijanski predsednik Sergio Mattarella se je lani 27. septembra ob 80. obletnici neapeljske vstaje poklonil protifašistom, ki so sodelovali v znani štiridnevni oboroženi vstaji proti nemškimi okupatorjem. Med

vstajniki, ki so iz mesta pred prihodom zaveznikom odgnali nacistе, so izstopali pogumni otroci, tako imenovani scugnizzi. Eden voditeljev vstaje, ki jo je v znanem filmu ovekovečil režiser Nanni Loy, je bil tudi Kraševac Miroslav Žvab, ki so mu fašisti poitalijančili ime v Federico. Med zadnjim obiskom predsednice države v Italiji in tudi Neaplju se Slovenija ni spomnila junaka Žvaba niti z enim cvetom ali svečo. Očitno svetovalke ali svetovalci predsednice še premalo poznajo slovensko polpreteklo zgodovino. **S. B.**

■ DAN SPOMINA NA MRTVE 1. november

Srečanja ob grobovih, spomenikih in obeležjih

Jesen je čas, ko se umirja narava in z njo tudi mi v dneh, ko se spominjamo vseh padlih, ustreljenih in umorjenih v vojnih vihrah, ki jih je preživel slovenski narod. Pa je danes to res miren, spoštljiv čas za vse žrtve in za nas, ki se s cvetjem in spominskimi nagovori srečujemo ob grobovih, spomenikih in spominskih obeležjih? Odgovor je jasen in kratek ne, saj smo vsak dan priča grozljivim poročilom z vojnih območij v Ukrajini, Gazi, Libanonu in še mnogokje po svetu. Še vedno nas niso izučile zgodovinske izkušnje svetovne polpretekle zgodovine.

Ljubljana .....

V Ljubljani smo se 24. oktobra v Kozlarjevi gošči poklonili pri spomeniku, ki nas opominja na še posebej tragično plat narodnoosvobodilnega boja in naše zgodovine nasploh. Tu so pripadniki domobranskih enot kruto pobili in zakopali več kot 90 domačinov, potem ko so jih na silo odvedli z njihovih domov, ne da bi jim dokazali kakršno koli krivdo. To so počeli zaradi zastraševanja in maščevanja. Glavni krmnik je bil France Frakelj, domobranski oficir, verjetno tudi član zloglasne 'črne

laganju cvetja z vojaškimi častniki je prisotne nagovoril poslanec v državnem zboru **Lenart Žavbi**. Predstavniki mlade generacije je občuteno spregovoril o takratnih časih, ko sta svetu vladala fašizem in nacizem, pri nas tudi s pomočjo domačih izdajalcev in Katoliške cerkve. Brez dlake na jeziku je odkrito opozoril na nevarnost dviganja glave fašizma tudi pred našim pragom. Zato sta prednostna naloga mlade generacije nenehen boj proti fašizmu in opozarjanje na njegove pojave.

Poslanec Lenart Žavbi je bil slavnostni govornik na Sv. Urhu.

roke', ki si je nadel ime Peter Skalar. Ne prej ne po osvoboditvi ga ni dosegla roka pravice. Okrutnost njega in njegovih sosterilcev je bila tolikšna, da so se od njih ogradili celo nekateri okupatorski in domobranski vodje. **Dr. Ivan Svetlik**, podpredsednik ZZB NOB Slovenije, je ob tej priložnosti poudaril, da se moramo na podlagi izročila in vrednot NOB odreči ideološkim ekstremizmom in nacionalizmom. Boriti se moramo proti oživljanju fašizma. Zavzemati se moramo za dialog med narodi in kulturami, za spoštovanje razlik med nami, za dogovarjanje o skupnih interesih in miroljubno sobivanje med posamezniki, narodi in kulturami.

Spomenik na Sv. Urhu je še en pomnik, ob katerem se Ljubljančani 1. novembra vsako leto poklonijo spominu na žrtve. Poklonijo se izdanim, okrutno mučenim in ponižanim nedolžnim žrtvam, še posebej domačih izdajalcev. Po po-

V spominskem parku je zbrane nagovoril ljubljanski župan Zoran Jankovič.

Ljubljana .....

Delegacija ZZB za vrednote NOB Slovenije se je skupaj s predstavniki KoDVOŠ udeležila komemorativnih slovesnosti pred dnevom spomina na mrtve na ljubljanskih Žalah. Venec smo položili pri Kostnici žrtev prve svetovne vojne, kjer je premeščenih in pokopanih 5258 posmrtnih ostankov padlih vojakov in umrlih ujetnikov med prvo svetovno vojno. Sledila je spominska slovesnost pri spomeniku padlim v vojni za Slovenijo 91, kjer je zbrane nagovoril mini-

Polaganje vencev v Gramozni jami

Črnuče .....

Danes, ko na tem modrem planetu iz dneva v dan vse bolj občutimo nasilje, terorizem, vojne in negotovost jutrišnjega dne, smo tudi mi, člani črnuškega združenja borcev za ohranjanje vrednot NOB, dolžni, da ob vsaki priložnosti v javnosti protestiramo proti trpljenju, grozotam, ubijanju nedolžnih ljudi, otrok, mater, ki jih povzročajo nikoli pravične in poštene vojne, oboroženi spopadi in konflikti. Ne smemo ostati brezbržni in moramo si po svojih močeh in znanju prizadevati, da se tudi v takih oblikah na javnih shodih in mestih preberejo in v svet pošljejo sporočila politiki in svetu, da je treba narediti vse za ohranjanje miru in sožitja med ljudmi in narodi. Tako smo v oktobrskih dneh pripravili številne komemoracije v spomin na vse padle, ki so dali svoje življenje za svobodo in mir.

Osrednja spominska slovesnost pred dnevom mrtvih je bila 23. oktobra na črnuških Žalah. Pred začetkom komemoracije smo k spomeniku padlim v narodnoosvobodilnem boju položili cvetje. Pred-

Vavta vas .....

Tudi letos smo se člani ZB za vrednote NOB Straža zbrali na pokopališču v Vavti vasi ter se poklonili padlim in umorjenim z našega območja med drugo svetovno vojno. Vsakoletna prireditev ob dnevu spomina na mrtve je znamenje pozornosti, hvaležnosti in spoštovanja do naših prednikov, ki so darovali svoje življenje za našo svobodo.

Zbrali smo se v dokaj velikem številu in prisluhnili nagovoru predsednika ZB Straža Andreju Radeščku ter mladim recitatorkam Lini Plut in Brini Zupančič. Upokojski mešani pevski zbor, ki ga vodi zborovodja Mitja Bukovec, je zapel nekaj lepih partizanskih pesmi. Razveseljivo je dejstvo, da so se v program vključili tudi mladi, kar nam daje upanje za izvedbo prihodnjih prireditev. Ob koncu je straški bard Franci Šali

Grobniča narodnih herojev v Šubičevi ulici

ster za notranje zadeve **Boštjan Poklukar**. Prav tako pa smo se pri ruskem pomniku na Žalah poklonili padlim ruskim in sovjetskim vojakom, ki so med prvo in drugo svetovno vojno izgubili življenje na slovenskih tleh.

Vence smo položili pri spomeniku talcem v Gramozni jami, kjer so italijanske okupatorske sile v letih od 1942 do 1943 streljale sloven-

ske talce. Prav tako pa smo se na krajši spominski slovesnosti poklonili spominu na narodne heroje druge svetovne vojne pred Grobnico narodnih herojev v Šubičevi ulici. Pri polaganju vencev sta sodelovala tudi gardna enota Slovenske vojske in kvartet trobil Policijskega orkestra.

Manja Konkolič, foto: Janko Šertel in Bobo

sednik ZB NOB Črnuče Rudolf Vavpotič je v govoru med drugim pozdravil podžupana MOL Dejana Crneka, predsednika četrtne skupnosti Črnuče Gregorja Kumra in predsednico ZZB NOB Ljubljana Julijano Žibert. Slovesnosti so se udeležili tudi Črnučani in delegacije sosednjih združenj Zveze borcev. Z minuto molka smo se poklonili vsem padlim za svobodo.

Slavnostni govornik Anton Colarič je med drugim poudaril, da v vsakem od nas kipijo spomini na vse tiste, ki so se pred mnogimi leti žrtvovali za naše sedanje mirno življenje. Ko v teh dneh obiskujemo spomenike, obeležja in pomnike in ob njih prižigamo sveče in polagamo cvetje, se sprehajamo tudi po naši zgodovini gorja, obu-

pa, predvsem po zgodovini uporništvu. Ne sramujmo se svoje zgodovine, svojih spomenikov, glasno lahko spregovorimo besede borci za svobodo, talci, interniranci, partizani. Pojdimo v Gramozno jamo, pojdimo k pomniku padlim za Slovenijo, pojdimo na Urh, z mislijo bodimo pri vseh spomenikih slovenskega uporništvu, kjer ležijo talci, partizani, borci za svobodno Slovenijo.

Kulturni program so soustvarili mladinski pevski zbor Osnovne šole narodnega heroja Maksa Pečarja, njihovi recitatorji četrtega in devetega razreda, pevci MePZ Svoboda Črnuče, recitatorki ZB NOB Črnuče Lidija Bizjak in Jadranka Vouk Železnik.

Dragica Škrlep

recital dele svoje najnovejše pesmi o mračnih časih vojne, ki zdaj divja okoli nas. Kratko slovesnost so pozorno spremljali člani ZB

Straža kakor tudi navzoči krajani in to bo popotnica tudi za v prihodnje.

Branko Đukić